

KORPORACJA BIBLIOTEKARZY WROCŁAWSKICH
DOLNOŚLĄSKA BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA WE WROCŁAWIU

BIBLIOTEKI CYFROWE
organizacja - prawo - funkcjonowanie

Wrocław, 2012

Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich
Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu

Biblioteki cyfrowe

organizacja – prawo - funkcjonowanie

praca zbiorowa
pod red. Joanny Czyrek i Bożeny Górnej

Wrocław 2012

Recenzent:

dr hab. Maria Piólypczak-Majerowicz
profesor Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

Projekt okładki:

mgr Jadwiga Wojtczak

© Copyright by Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich

ISBN 978-83-61970-16-3

Spis treści

<i>Wstęp</i>	7
Joanna Czyrek <i>e-czytanie w Polsce – rozważania o zaletach i wadach e-książek</i>	9
Edyta Kotyńska <i>Metadane i paradane – różnice (zarys tematu)</i>	15
Anna Walek <i>Rola bibliotek naukowych w propagowaniu inicjatywy Open Access w Polsce</i>	19
Emilia Klich, Karina Nabiałczyk <i>Polskie biblioteki cyfrowe – projekt bazy bibliograficznej</i>	25
Wiesława Jędrzejewska <i>Zbiory cyfrowe w systemie bibliotecznym Aleph</i>	31
Paulina Bartosik, Agnieszka Wójcik <i>Funkcjonowanie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej i organizacja pracy Zespołu Biblioteki Cyfrowej Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej</i>	37
Maria Bosacka, Izabela Indeka <i>Tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego na przykładzie bibliotek cyfrowych w Instytutach Pedagogiki i Psychologii UWr</i>	45
Hanna Pacholska <i>Zbiory regionalne w bibliotece cyfrowej na przykładzie Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej i Wejherowskiej Biblioteki Cyfrowej</i>	51

Wstęp

XXI wiek to okres wielkich zmian we wszystkich bibliotekach wywołany rozwojem technologii i ewolucją systemów informacyjnych. Biblioteki przestały być tylko skarbnicami przechowującymi książki oraz czasopisma i zaczęły pełnić dodatkowo funkcje ośrodków tworzących i udostępniających online różnego typu dokumenty. Zakres działalności współcześnie funkcjonujących bibliotek bardzo się rozszerzył obejmując swoim zasięgiem prace związane z cyfryzacją i digitalizacją. Realizacja nowych zadań powoduje wiele problemów, o których warto rozmawiać, a wymiana doświadczeń pomiędzy bibliotekarzami bardzo często daje impuls wielu ciekawym rozwiązaniom i nowym inicjatywom. Pamiętając o tym i kierując się oczekiwaniami pracowników współczesnych księżnic Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich wspólnie z Dolnośląską Biblioteką Pedagogiczną zorganizowała konferencję zatytułowaną „Biblioteki cyfrowe – organizacja – prawo - funkcjonowanie”.

Opieką naukową objęła konferencję prof. Maria Piórczak-Majerowicz, która zrecenzowała wszystkie artykuły zamieszczone w niniejszym wydawnictwie, przygotowane przez bibliotekarzy pracujących we wrocławskich bibliotekach naukowych: Bibliotece Uniwersyteckiej, Bibliotece Głównej Politechniki, Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej i bibliotekach specjalistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego: Chemii, Pedagogiki, Psychologii, Centrum im. W. Brandta, a także wykładowców z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UWr.

W artykułach zaprezentowano wady i zalety dokumentów cyfrowych, przedstawiono funkcjonowanie Dolnośląskiej, Bałtyckiej i Wejherowskiej Biblioteki Cyfrowej, omówiono tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego, dokonano prezentacji projektu bazy bibliograficznej „Polskie biblioteki cyfrowe”. Poruszono też tematy związane z metadanymi i paradanymi oraz zaprezentowano moduł zarządzania zbiorami cyfrowymi w systemie bibliotecznym Aleph. Zwrócono też uwagę na rolę bibliotek naukowych w propagowaniu inicjatywy Open Access w Polsce.

Przygotowane materiały pokazują z jednej strony problemy z jakimi spotykają się w swojej pracy bibliotekarze, a z drugiej podkreślają stałe podejmowanie przez biblioteki wyzwań związanych z zaspokojeniem potrzeb użytkowników na nowe usługi informacyjne, edukacyjne i ułatwiające komunikację naukową.

Tegoroczna konferencja została też wzbogacona trzema wykładami prozonymi. Dr Justyna Balcarczyk z Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu

Wrocławskiego poruszy ciekawe zagadnienia związane z digitalizacją utworu, Marcin Skrabka - redaktor naczelny Wydawnictwa Good Books, wykładowca z Uniwersytetu Wrocławskiego, zaprezentuje temat „Dzieła osierocone szansą dla bibliotek”, natomiast Tomasz Kalota i Marcin Szala z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu spróbują dać odpowiedź na pytanie: Biblioteka cyfrowa jest miejscem życia czy wegetacji dla cyfrowej publikacji?

Mamy nadzieję, że poruszone na konferencji zagadnienia okażą się dla jej uczestników interesujące i pozwolą spojrzeć na sprawy związane z funkcjonowaniem bibliotek cyfrowych z szerszej perspektywy.

Joanna Czyrek i Bożena Górna

Joanna Czyrek

Uniwersytet Wrocławski
Wydział Chemii. Biblioteka

e-czytanie w Polsce – rozważania o zaletach i wadach e-książek

Abstrakt: *Zaprezentowano ciekawe opinie intelektualistów, pisarzy, dziennikarzy i naukowców na temat książki elektronicznej. Przedstawiono wady i zalety e-booków, a także próbowano zastanowić się jaka przyszłość czeka książkę tradycyjną we współczesnym coraz bardziej cyfrowym świecie.*

Pojawienie się książek i czasopism elektronicznych dla wielu osób było początkiem końca ery Gutenberga. Zwłaszcza dość szybkie zaakceptowanie przez naukowców możliwości korzystania z czasopism online kazało nam, bibliotekarzom, oczekiwać podobnych tendencji również w przypadku książek. Wydawało się, że e-czytelnictwo szybko zastąpi tradycyjne papierowe dzieła, tymczasem nic takiego nie nastąpiło. Wręcz przeciwnie, mając do wyboru zakup tradycyjnej książki lub e-booka, naukowcy świadomie decydują się na wersję papierową. Można zastanowić się nad tym dlaczego tak się dzieje i czego należy oczekiwać w przyszłości. Dla mnie – bibliotekarki – temat ten wydał się bardzo interesujący i postanowiłam poszukać odpowiedzi na te pytania wykorzystując własne wieloletnie obserwacje zachowań czytelników – głównie pracowników naukowych oraz studentów, ich reakcje na kontakt z e-literaturą, ich wypowiedzi i emocje, a ponadto prezentując i porządkując materiały pisane dotyczące tych zagadnień.

Wielu intelektualistów uważa, że e-booki nie wyeliminują książek, bowiem tworzymy i piszemy obecnie więcej niż kiedykolwiek w historii. By móc zaprezentować to całe bogactwo treści potrzeba wielu nośników tekstu, wśród których książka jest wynalazkiem najdoskonalszym zarówno pod względem estetycznym jak i ergonomicznym. Zwracają uwagę na niezaprzeczalny fakt – to Internet sprawił, iż wszyscy (dzieci, młodzież, dorośli) jesteśmy zmuszeni do czytania. Dzięki nowym technologiom na nowo odkrywamy książki, które kiedyś przeczytaliśmy, a teraz wracamy do ich lektury wpatrując się w tekst na ekranie komputera, tabletu, iPada czy czytnika. Liczba książek, które można bezpłatnie przeczytać w Internecie stale rośnie. Obecnie dostępny jest już cały kanon polskich lektur – „Wolne lektury” prezentują 1700 publikacji. Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona udostępnia 40 tysięcy książek, a dyrektor BN Tomasz Makowski zapowiada, że za rok będzie

zdigitalizowana jedna trzecia całej polskiej produkcji wydawniczej od wynalezienia druku do czasów współczesnych¹. Działa też wiele regionalnych bibliotek cyfrowych oraz sklepy z e-bookami (e-księgarnie ibuk.pl, Virtualo, Woblink, Empik.com). Coraz częściej ten sam tytuł wydawany jest jednocześnie w wersji drukowanej i elektronicznej. To czytelnik decyduje, poprzez dokonanie określonego zakupu, który nośnik jest dla niego lepszy.

Współistnienie obok siebie tradycyjnych książek i e-booków jest bodźcem do wielu interesujących dyskusji, w których rozmówcy prezentują swoje subiektywne odczucia związane z e-czytaniem, mówią o wadach i zaletach książek elektronicznych. Przeanalizowanie uwag czytelników wydaje się być sprawą dość istotną nie tylko dla wydawców, ale też dla bibliotekarzy.

Na szczególną uwagę zasługuje wydany w 2010 roku zapis rozmów Umberto Eco i Jeana-Clauda Carriere'a zatytułowany „Nie myśl, że książki znikną”². Ci znani bibliofile twierdzą, że książka jest jak koło – lepszego koła, jeśli chodzi o kształt, wymyślić się nie da. A bez koła żyć nie potrafimy, tak jak bez pisma i książek. Zwracają też uwagę na fakt następujący – wynalazek Gutenberga nie wyparł od razu kodeksów, a one zwojów papirusowych. Film, fotografia nie zabiła malarstwa, telewizja nie zniszczyła kina i teatru. Książka i e-book będą funkcjonować obok siebie, wybierane w zależności od sytuacji przez czytelnika. Prawnikowi łatwiej jest przenieść tysiące dokumentów procesowych na czytniku, natomiast lektura poezji w domu w miękkim fotelu będzie przyjemniejsza z tradycyjną książką w ręku.

Umberto Eco i Jean-Claude Carriere zwracają też uwagę na krótkotrwały żywot dzisiejszych nośników informacji. Książki wydane pięćset lat temu nadal możemy przeczytać, natomiast z dyskietkami, płytami CD, kasetami video, które powstały 20 lat temu, już dziś mamy problem, bo nie jesteśmy w stanie ich odczytać na nowych komputerach. Dodatkowo tempo rozwoju technologii zmusza nas do ciągłych zmian – ledwo zdążyliśmy się czegoś nauczyć, a już pojawia się coś nowego. Wielu ludzi nie nadąża, tempo jest dla nich zbyt szybkie. Technika nie okazuje się żadnym udogodnieniem, nie jest pomocna. Wymaga wciąż nowych umiejętności, nawyków, wiedzy, ogromnego wysiłku, by opanować innowacje i to w coraz krótszym czasie.

Bardzo ciekawe wypowiedzi polskich pisarzy, uczonych i wydawców dotyczące e-booków pojawiły się w 2012 roku w cyklu „Gazety Wyborczej” „e-Czytamy w Polsce”. Swoją opinię na ten temat wyrazili m. in.: Zygmunt Bauman – socjolog i filozof, Jacek Dukaj, Wojciech Orliński, Mariusz Sieniewicz – pisarze, Julia Fiedorczuk, Jacek Podsiadło, Ignacy Karłowicz – poeci, Radosław Kobierski – prozaik, poeta i krytyk literacki, Robert Chojnacki

– szef wydawnictwa Otwartego i założyciel portalu Woblink.com, Miłada Jędrzyk, Dorota Jarecka – dziennikarki, Piotr Cieśliński - grafik³.

Zwracają oni uwagę na niewątpliwe atuty e-książek:

1. szybkość zakupu – książka w zasięgu jednego kliknięcia – od decyzji do posiadania danego tytułu mija mniej niż jedna minuta,
2. brak zjawiska wyczerpanego nakładu, a więc i jego skutków czasochłonnych i kosztochłonnych,
3. szybkość wyszukiwania informacji – nie istnieje problem kartkowania opastych tomów w poszukiwaniu fragmentu tekstu,
4. brak errat – zawsze można wprowadzić poprawkę,
5. oszczędność miejsca – kilka regałów książek mieści się na jednym czytniku,
6. wyjeżdżając daleko można zabrać ze sobą całą swoją bibliotekę w malutkim urządzeniu,
7. wzrost czytelnictwa - z badań wynika, że użytkownicy e-czytników czytają więcej niż przed zakupem tych urządzeń.

Zauważają też jednocześnie wiele minusów e-czytania:

1. czytanie na ekranie komputera, iPada, e-czytnika powoduje, że inaczej korzystamy z informacji, inaczej ją przyswajamy, prześlizgujemy się po treści w poszukiwaniu słów kluczy,
2. tekst czytany w cyfrowym pliku jest w taki sposób, że obejmujemy tylko pojedynczą stronę, akapit, a umyka nam całość lektury, nie wiemy, jaka jest jej struktura i rozmiar,
3. ekran nie przenosi estetyki książki papierowej,
4. lekturę elektroniczną cechuje płytkość, pośpiech, powierzchowność,
5. relacja czytelnika z e-książką nie jest tak intymna i osobista jak z książką tradycyjną,
6. do czytania e-booków potrzebny jest zakup tabletu, iPada, e-czytnika, które to urządzenia są stosunkowo drogie w Polsce,
7. czytniki powinny być tanie, powszechnie dostępne, uniwersalne i o ujednoliconym standardzie,
8. urządzenia do e-czytania trzeba wciąż doładowywać,
9. e-booki powinny być zdecydowanie tańsze od książek tradycyjnych,
10. brak wersji ostatecznej – zbyt łatwa możliwość wprowadzania poprawek,
11. brak prywatności – czytając e-książkę ze swojego iPada ujawniamy różnym instytucjom kiedy, co i gdzie czytamy,
12. e-book nigdy nie będzie miał wartości kolekcjonerskiej i antykwarycznej.

Czytelnicy e-booków mówią o plusach i minusach książek elektronicznych automatycznie wskazują na zalety dzieł wydanych na papierze. Podkreślają, że książka tradycyjna jest obiektem estetycznym: ma swój kształt, ciężar, zapach, fakturę. Czyta się ją uważniej, bowiem papier domaga się dyscypliny, koncentracji, uczestnictwa. „Wielokrotnie przekonałem się, że czytając tę samą prozę z ekranu, nie dostrzegam w niej połowy rzeczy, które widzę na papierze” – pisze Jacek Dukaj. „Pamiętam książki, które czytałem dziesięć, piętnaście lat temu, a często nie potrafię odtworzyć informacji, którą przeczytałem wczoraj na ekranie” – zauważa Mariusz Sieniewicz.

Tradycyjna książka podkreśla swoją odrębność, swoją niepowtarzalność, jest czymś więcej niż tylko nośnikiem treści. Można na jej marginesach nanieść odręczne uwagi, wkleić ekslibrisy, umieścić dedykację czy autograf autora, pozaginać rogi stronicy z ulubionym wierszem. „Książka wyczarowuje świat, e-book go tylko odtwarza” – stwierdza Mariusz Sieniewicz. Kontakt z tradycyjną książką, z jej zapachem, szelestem kartek jest dla wielu osób cudownym rytuałem. Ale tak jest obecnie. Czy dla następnych pokoleń ta fizyczność książek połączona z niezwykłością subiektywnych doznań lektury ich treści będzie tak ważna? – trudno dziś rozstrzygnąć. Historia pokazuje, że ludzie i ich potrzeby zmieniają się. Kierunku tych zmian niestety nie możemy być pewni, ale nie wolno nam nie dostrzegać informacji płynących z USA, gdzie książki elektroniczne czyta już 30 milionów ludzi, a sprzedaż e-booków to już 6 procent całego rynku książek, czyli 120 milionów egzemplarzy.⁴ Już niedługo w Polsce elektroniczne książki i czasopisma będą równie popularne jak ich papierowe odpowiedniki. Obecnie użytkowników urządzeń pozwalających czytać e-booki jest w naszym kraju ok. 300 tysięcy (nie licząc smartfonów).⁵ Ale e-czytanie w Polsce dopiero nabiera rozpędu.

W tym kontekście warte zauważenia są wszelkie inicjatywy przybliżające zasady działania bibliotek cyfrowych i rozwijające umiejętności niezbędne do poruszania się w świecie dokumentów cyfrowych. Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe przygotowało kurs e-learningowy „Cyfrowe repozytoria dla małych instytucji kultury”. Został on udostępniony w czerwcu 2011 roku na portalu Federacji Bibliotek Cyfrowych pod adresem internetowym: [http:// fbc.pionier.net.pl/elearning/pl](http://fbc.pionier.net.pl/elearning/pl). Kurs jest podzielony na 9 tematów i 24 lekcje. Każda lekcja kończy się quizem. Kurs zawiera następujące tematy:

1. wprowadzenie do digitalizacji
2. sprzęt i oprogramowanie do digitalizacji
3. podstawy bibliotek cyfrowych

4. tworzenie kolekcji cyfrowych
5. przygotowywanie cyfrowych wersji obiektów dziedzictwa kulturowego
6. opisywanie obiektów cyfrowych
7. publikowanie obiektów online
8. ocena i monitorowanie biblioteki cyfrowej
9. podsumowanie kursu będące jednocześnie wprowadzeniem do zagadnień związanych z Europeaną oraz zaproszeniem do udziału w kursie „ Współpraca z Europeaną” dostępnego obecnie tylko w wersji angielskiej.

Ta samokształceniowa propozycja Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego stanowi kompendium wiedzy na temat digitalizacji i bibliotek cyfrowych, z którego może skorzystać każdy zainteresowany rozwojem własnych umiejętności i poszerzeniem wiedzy na temat e-dokumentów. Kurs ten pomaga odnaleźć pewien ład i zasady rządzące cyfrowym światem oraz sprawia, że stajemy się partnerem dla wszystkich użytkowników, a zwłaszcza tych biegłych w temacie e-publicacji. Uczestnictwo w takich projektach jest szczególnie ważne ze względu na szybki rozwój technologii informacyjnych i komputerowych wymuszających konieczność ciągłego podnoszenia kwalifikacji przez bibliotekarzy.

Na podstawie zaprezentowanych opinii intelektualistów, pisarzy, dziennikarzy oraz osobistych doświadczeń z pracy w bibliotece naukowej uważam, że można sformułować następujące wnioski dotyczące losów książki tradycyjnej i elektronicznej:

1. Rozwój techniki komputerowej i Internetu objął również sfery tworzenia literatury i czytania jej.
2. Czytelnicтво ogółem (na świecie i w Polsce) rośnie obecnie głównie dzięki e-literaturze.
3. Źródła wzrostu czytelnictwa to przede wszystkim wygoda czytelnika i ekonomika tworzenia i odtwarzania e-literatury.
4. Współczesny czytelnik docenia możliwość wyboru jaką otrzymał dzięki współistnieniu książki papierowej i e-booka,
5. Bardzo ważną sprawą dla rozwoju e-czytania jest rozwijanie umiejętności niezbędnych do poruszania się w świecie dokumentów cyfrowych.

Myślę, że e-czytelnicтво ze względu na swoje niezaprzeczalne atuty: szybkość zakupu, oszczędność miejsca, ekspresowe wyszukiwanie informacji w tekście utworu oraz brak problemów z wyczerpanym nakładem, będzie się w najbliższych latach coraz bardziej intensywnie rozwijać.

Bibliografia:

1. *Polskie biblioteki cyfrowe : linki, strony, liczby*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.20
2. Eco U., Carriere J.-C., *Nie myśl, że książki znikną*, Warszawa, 2010
3. Jarecka D., *Fahrenheit 451 i płonie pamięć*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.09; Dukaj J., *E-literatura będzie inna. Ale jak ocenić, czy gorsza lub lepsza?* *ibidem*; Bauman Z., *E-bookom nie da się zaginać rogów*, *ibidem*; Chojnacki R., *Połaskotać małpę w kąpiel*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.16 ; Orliński W., *Tęsknię za wersją ostateczną*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.03 ; Jędrzyk M., *Świat w zasięgu kliknięcia*, *ibidem*; Wodecka D., *Czy e-booki zjedzą kota*, *ibidem*; Cieśliński P., *Czy e-booki zmienią nam mózgi?* Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.13 ; Fiedorczuk J., *Nie zrezygnuję ze ślinienia palca*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.07 ; Karpowicz I., *iPad świeci, ale papier jest przyjemniejszy*, *ibidem* ; Kobierski R., *E-book to tylko zabawka*, *ibidem*; Sieniewicz M., *Na ekranie jest płytko*, *ibidem*; Wodecka D., *Jacek Podsiadło wybiera e-booki*, *ibidem*.
4. Siergiej P., *Czy kupując czytnik elektronicznych książek ocalamy lasy przed wycięciem?* Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.07
5. Makarenko V., *Ściągnij sobie książkę w 60 sekund*, Gazeta Wyborcza z dnia 2012.03.06

Edyta Kotyńska

Biblioteka Centrum im. W. Brandta
Uniwersytet Wrocławski

Metadane i paradane - różnice (zarys tematu)

Abstrakt: *W niniejszym szkicu pragnę zasygnalizować tematy związane z wizualizacją oraz zabytkami cyfrowymi, które powstają w wyniku tych prac. Działania te powinny być udokumentowane w metadanych oraz paradanych. Przestrzenne zabytki cyfrowe pojawiły się już w bibliotekach cyfrowych w kontekście zachowania dziedzictwa kulturowego. Jednak są one przede wszystkim wynikiem prac badawczych, edukacyjnych, komercyjnych oraz hobbystycznych. O ile metadane doczekały się standardów i formatów, to dla paradanych są one tworzone. Toczy się również międzynarodowa i interdyscyplinarna dyskusja o znaczeniu wizualizacji, jako metodzie badawczej.*

Kiedy przeczytałam dokument o nazwie Karta londyńska¹, to przede wszystkim zainteresował mnie termin „paradane”. Do tej pory zajmowałam się metadanymi dla publikacji cyfrowych i postanowiłam poszerzyć swoją wiedzę w zakresie paradanych. Dokument ten zwraca uwagę na zachowanie dziedzictwa kulturowego, a to zadanie nie jest obojętne bibliotekom cyfrowym. Temat okazał się ciekawy, bo dotyczy komputerowych wizualizacji (w ujęciu tradycyjnym, przestrzennym i animacji), ale też zupełnie wykroczył poza dotychczasowe moje poznanie. Okazał się również trudnym tematem, bo nadal trwają interdyscyplinarne dyskusje nad terminologią, technikami i metodami badawczymi, zasadami, standardami, formatami, itp. Dlatego w niniejszym szkicu sygnalizuję tylko temat wykorzystując przede wszystkim artykuły Anny Bentkowskiej-Kafel² i Kartę londyńską³.

Metadane to „dane o danych” tj. ustrukturyzowana informacja skojarzona z dokumentem cyfrowym⁴. Paradane to ustrukturyzowana informacja objaśniająca naukowe procesy poznawcze i interpretację danych. Informacje te są częścią metadanych, albo inaczej – uzupełniają metadane,

---

1 Oficjalna strona Karty londyńskiej: <http://www.londoncharter.org/>. [dostęp 15.08.2012]; Informacje o projekcie badawczym realizowanym przez Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego:

http://historiasztuki.uni.wroc.pl/projekty_badawcze/karta_londyńska.html [dostęp 15.08.2012]

2 Anna Bentkowska-Kafel: Historyczna wiarygodność zabytku wirtualnego. Uwagi na marginesie Karty londyńskiej [W:] Nowoczesne metody gromadzenia i udostępniania wiedzy o zabytkach. Red. A. Seidel-Grzesińska, K. Stanicka-Brzezicka. Wrocław: Via Nowa, 2008, s. 35-47; Anna Bentkowska-Kafel: Zabytek wirtualny: kryteria oceny i rola Karty londyńskiej [W:] Informatyka w historii sztuki. Stan i perspektywy rozwoju współczesnych metodologii. Red. A. Seidel-Grzesińska, K. Stanicka-Brzezicka. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2009, s. 72-81.

3 Karta londyńska. Wersja 2.1. 7 lutego 2009) [dokum. elektr.]

http://historiasztuki.uni.wroc.pl/projekty_badawcze/doc/kart_londyńska_PL.pdf [dostęp: 15.08.2012]

4 Więcej na temat metadanych np.: Biblioteki cyfrowe. Praca zbiorowa pod red. Małgorzaty Janiak, Moniki Krakowskiej i Marii Próchnickiej. Warszawa, 2012. (Nauka – Dydaktyka – Praktyka). 548 s. + CD.

albo są określane, jako specyficzny rodzaj metadanych. Termin paradane używany jest w kontekście technicznych szczegółów procesów digitalizacji (inaczej metadane relacyjne)⁵, ale także w innych dziedzinach, np. w statystyce, w badaniach użytkowników zasobów internetu, ale przede wszystkim w archeologii i historii sztuki przy wizualizacji zabytków, i tutaj zawsze w kontekście procesów⁶.

Dalej będą nas interesowały metadane dla dokumentów cyfrowych i paradane dla zabytków wirtualnych. Dokumenty (publikacje) cyfrowe to obiekty w postaci pliku (tekstowego, graficznego, muzycznego, filmowego, lub mieszanego, a także w formie przestrzennej) będącego wynikiem pracy z danym programem komputerowym, dający się zapisać, a następnie odczytać. Dokumenty cyfrowe powstają jako obiekty zdigitalizowane lub jako cyfrowe (born digital). Digitalizacji poddawane są najczęściej obiekty zabytkowe.

Natomiast zabytki wirtualne (wg A. Bentkowskiej-Kafel), to cyfrowe odwzorowanie zachowanych dzieł sztuki w formie graficznej i przestrzennej, w kontekście ich niematerialnych cech wraz z otoczeniem i tłem znaczeniowym. Grafika pokazana jest tutaj trójwymiarowo, przy oddaniu dokładnych fizycznych parametrów obiektu źródłowego. Natomiast w przypadku dzieł już nieistniejących, albo zachowanych w formie zmienionej nie będzie już możliwości oddania dokładnych fizycznych parametrów, dane będą zależeć od interpretacji twórcy, a tym samym będą podlegać związkowi zależności. Oczywiście otoczenie, w którym umieszcza się rekonstruowany lub tworzony obiekt podlega również interpretacji. Wizualizacji poddaje się więc zabytki istniejące, jak również fizycznie nieistniejące.

Do tworzenia wirtualnych zabytków wykorzystuje się komputerowe metody wizualizacji. Interesuje nas wizualizacja, jako metoda prezentowania informacji w sposób wizualny⁷. Metoda ta, ma zastosowanie np. w naukach technicznych, biologicznych, w kryminologii oraz edukacji i oczywiście wizualizację stosuje się zarówno w naukowych badaniach zabytków, jak też w dziedzinie ochrony i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym. Często nie myślimy, że przedstawienie przeszłości jest wynikiem wyborów i preferowaniem jednego źródła nad drugim przez konkretnego badacza. Dodatkowo zabytki wirtualne powstają w efekcie interdyscyplinarnych badań, analiz, naukowych hipotez i interpretacji: historyków, historyków sztuki, kulturoznawców, archeologów, konserwatorów, estetyków, muzealników czy archiwistów. A z drugiej strony należy

---

5 Zalecenia dotyczące planowania i realizacji projektów digitalizacyjnych w muzealnictwie [dokum. elektr.] <http://www.nimoz.pl/upload/digitalizacja/Raport.pdf> [dostęp: 3.09.2012]

6 Więcej na ten temat paradanych w kontekście zabytków w publikacji i na stronie: <http://visualizationparadata.wordpress.com/> [dostęp 9.09.2012]

7 Wizualizacja [W:] Wikipedia. Wolna Encyklopedia [dokum. elektr.] <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wizualizacja> [dostęp 9.09.2012]

zwrócić uwagę, że historyczną wiarygodność uzyskuje się wykorzystując: precyzyjne pomiary fotogrametryczne, trójwymiarowe skanowanie laserowe, echosondę, tomograf komputerowy, system GIS (Geografic Information System) itp. A z trzeciej strony następuje szybki i systematyczny rozwój oraz upowszechnianie specjalistycznych technologii cyfrowych, w wyniku czego do dyspozycji są nowe narzędzia, które mogą poddać w wątpliwość dotychczasowe wyniki.

Zadaniem dokumentacji towarzyszącej wirtualnemu zabytkowi jest informowanie użytkowników, że został on zrekonstruowany, przerobiony lub przekształcony, a zadaniem paradanych jest udokumentowanie, jakie procesy analityczne, twórcze, interpretacyjne na to złożyły się. Postuluje się, aby paradane stanowiły niezbędną dokumentację zabytku, integralną z wizualizacją i dodatkowo poddaną długoterminowej archiwizacji. Naukowcy postulują o spójność merytoryczną, przejrzystość przyjętych metod interpretacji i zwiększenie historycznej wiarygodności wizualizacji, podniesienie tej metody do rangi naukowej i traktowanie jej tak samo, jak tradycyjne metody badań.

W 2009 r. z inicjatywy międzynarodowego grona historyków i archeologów specjalizujących się w technikach rzeczywistości wirtualnej powstała Karta londyńska. Dokument ten jest próbą uporządkowania zasad stosowania wizualizacji komputerowych w badaniach i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym w środowiskach akademickich i muzealnych oraz w edukacji i obszarze działań komercyjnych. Zasady określono na bardzo ogólnym poziomie, więc trwają interdyscyplinarne dyskusje na ten temat.

Większości wizualizacji dla zabytków nie towarzyszy lub nie jest powszechnie dostępna obszerna dokumentacja. Zapisuje się podstawowe i potrzebne metadane, ale zauważona jest potrzeba uzupełnienia ich o paradane i prace w tym zakresie są prowadzone. Nie wypracowano jeszcze oficjalnych standardów dla zapisu paradanych, ale podejmowane są próby, np. zapisywania ich w programie Rhinoceros 5⁸. Jak zwykle w takiej sytuacji aktywnie działają praktycy oraz społeczność internetowa, która dzieli się swoimi doświadczeniami na forach i blogach⁹.

Należy zwrócić również uwagę na fakt, że wizualizacje zabytków mogą być również komercyjnymi lub artystycznymi zadaniami. I na tej płaszczyźnie może zaistnieć współpraca i wymiana doświadczeń pomiędzy tymi podmiotami a naukowcami. Na Polskim rynku działa np. Pracownia Digitalizacji i Rekonstrukcji 3D, która zajmuje się: digitalizacją 3D przedmiotów zabytkowych, wirtualnymi rekonstrukcjami, trójwymiarowymi pomiarami i modelami 3D ze zdjęć.

---

8 Strona programu Rhinoceros: <http://www.rhino3d.pl/> [dostęp 9.09.2012]; Informacja dzięki uprzejmości p. Piotra Burzyńskiego (Pracownia Digitalizacji i Rekonstrukcji 3D)

9 Np. Forum użytkowników programu Rhinoceros: <http://forum.rhino3d.pl/> [dostęp 9.09.2012]

A wyniki prac można zobaczyć na stronie firmy¹⁰.

W praktyce podejmowane są kolejne przedsięwzięcia i tworzone są kolejne wirtualne zabytki¹¹ przez profesjonalistów oraz osoby pasjonujące się wizualizacją. W internecie można przyrzeć się zabytkom w 3D, które udostępniono w Europeanie¹². Znany w polskim środowisku bibliotek cyfrowych jest wirtualny Przewodnik Lublin 2.0 – projekt realizowany przez Ośrodek Brama Grodzka. Do realizacji przedsięwzięcia wykorzystano technologię Google Earth oraz materiały z Biblioteki Multimedialnej, aby np. odwzorować nieistniejącą dzielnicę żydowską w Lublinie¹³. British Library udostępnia galerię wirtualnych manuskryptów wykorzystując technikę automatycznego przewracania stron¹⁴. Natomiast malarstwo ścienne z jaskini Chevet zostało przedstawione widzom w postaci dokumentalnego filmu 3D, gdzie wizualizacje uzupełniają przekaz. Fragmenty filmu Wenera Herzoga pt. *Cave of Forgotten Dreams* dostępne są na YouTube¹⁵.

Większość miejsca w niniejszym szkicu poświęcono na omówienie paradanych. W posumowaniu można określić, że są one częścią metadanych, a różnica polega na tym, że informują o procesach, są przeznaczone dla wirtualnych zabytków, szczególnie tych zrekonstruowanych lub przetworzonych przy pomocy wizualizacji i potwierdzają historyczną wiarygodność. Metadane doczekały się standardów i formatów, a dla paradanych są one tworzone. Toczy się również międzynarodowa i interdyscyplinarna dyskusja o znaczeniu wizualizacji, jako metodzie badawczej.

---

10 Strona firmy: Pracownia Digitalizacji i Rekonstrukcji 3D; <http://www.fotoskaner.pl/> [dostęp 9.09.2012]

11 Wirtualne zabytki nie zawsze rozumiane są wg definicji A. Bentkowskiej-Kafel.

12 Europeana [portal] <http://www.europeana.eu/portal/> [dostęp 15.08.2012]

13 Strona projektu Przewodnik Lublin 2.0: <http://teatrnn.pl/przewodniki> [dostęp 9.09.2012]

14 Strona Biblioteki British Library: <http://www.bl.uk/onlinegallery/ttp/ttpbooks.html> [dostęp 9.09.2012]

15 Strona serwisu: YouTube: <http://www.youtube.com/> [dostęp 9.09.2012]

Anna Walek

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego

Rola bibliotek naukowych w propagowaniu inicjatywy Open Access w Polsce

Abstrakt: *Idea Open Access jest ważnym zjawiskiem w światowej i polskiej komunikacji naukowej. Wspierają ją międzynarodowe organizacje, rządy państw oraz Unia Europejska, która wymaga publikowania wyników finansowanych przez siebie badań naukowych właśnie w modelu Open Access. Na świecie powstaje coraz więcej bibliotek cyfrowych i otwartych repozytoriów, zarówno dziedzinowych jak i interdyscyplinarnych, instytucjonalnych i międzynarodowych. Gromadzą one współczesne czasopisma naukowe, wydawnictwa uczelniane, podręczniki, skrypty, serie wydawnicze, materiały konferencyjne, artykuły naukowe, raporty z badań, a także rozprawy doktorskie i habilitacyjne. Inicjatywy te tworzone są w większości przez biblioteki, które tym samym przyczyniają się do propagowania i upowszechniania otwartości w nauce. Również polskie biblioteki naukowe zaczynają uczestniczyć w popularyzacji i wdrażaniu tego modelu udostępniania wyników badań naukowych. Celem referatu jest zaprezentowanie tworzonych przez nie repozytoriów oraz bibliotek cyfrowych, gromadzących materiały typu Open Access.*

Geneza ruchu Open Access (OA) sięga początku lat 90-tych XX wieku. Inicjatywy początkowo podejmowane przez środowiska naukowe i bibliotekarskie z czasem trafiały również do świadomości organizacji międzynarodowych, rządów państw, Komisji Europejskiej oraz instytucji finansujących badania naukowe. Efektem tego są liczne deklaracje i zalecenia popierające inicjatywę OA. W miarę pojawiania się kolejnych inicjatyw wolnego dostępu, konieczność wprowadzania zmian w systemie komunikacji naukowej i systemie publikowania stawała się coraz bardziej oczywista i przyjmowana zarówno przez organizacje pożytku publicznego, biblioteki i uczelnie, jak i przez wydawców.

Od początku XXI wieku obserwowany jest gwałtowny wzrost zainteresowania hasłami OA. Wśród wielu pojawiających się wówczas deklaracji, dokumentów i stanowisk najważniejszymi są: *Budapest Open Access Initiative*¹, *Bethesda Statement*² i *Berlin Declaration*³ (tzw. BBB). Dokumenty te stanowią podstawę teoretyczną ruchu OA, ustalają jego istotę oraz kierunki rozwoju. Istotne znaczenie dla określenia zasad funkcjonowania OA

---

¹ *Budapest Open Access Initiative* [online], [dostęp: 10.07.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.soros.org/openaccess/read>.

² *Bethesda Statement on Open Access Publishing* [online], [dostęp: 10.07.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>.

³ *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* [online], [dostęp: 10.07.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung/>.

w środowiskach międzynarodowych miały również dokumenty i stanowiska rządów, często wprowadzające obligatoryjne stosowanie zasad OA w finansowanych przez siebie instytucjach naukowych.

W trzech kluczowych dla ruchu OA deklaracjach (BBB) określono dwie strategie realizacji założeń OA: „złotą drogę OA”, czyli publikowanie prac w otwartych czasopismach naukowych oraz „zieloną drogę OA”, czyli archiwizowanie utworów w otwartych repozytoriach.

Definicja otwartego dostępu w żaden sposób nie ogranicza rodzajów źródeł, które można udostępniać. Dzięki otwartym repozytoriom i innym inicjatywom OA, komunikacja naukowa rozszerzyła się, również na materiały wcześniej nieudostępniane szerokiej publiczności.

Pierwszym typem zasobów są czasopisma naukowe. Ich udostępnianie na otwartych zasadach leży u podstaw definicji OA. „Złota droga OA” polega bowiem na tym, że utwór w oryginale jest opublikowany w czasopiśmie otwartym. Poza czasopismami wydawanymi w modelu OA, zasoby wielu repozytoriów i bibliotek cyfrowych stanowią bezpłatne elektroniczne wersje czasopism tradycyjnych.

„Zielona droga OA” zakłada tworzenie otwartych repozytoriów. Są to otwarte archiwa cyfrowe, tworzone zazwyczaj przez instytucje naukowe. Zawierają one zarówno publikowany, jak i niepublikowany dorobek naukowy jednego lub kilku ośrodków naukowych lub reprezentantów określonej dyscypliny naukowej. Internetowe repozytoria możemy więc podzielić na dwa zasadnicze typy: instytucjonalne i dziedzinowe.

Repozytoria instytucjonalne (*institutional repository*) tworzone są dla określonej instytucji (wyższej uczelni, instytutu badawczego, towarzystwa naukowego, biblioteki). Repozytoria dziedzinowe (*disciplinary repository*) są to specjalistyczne archiwa, których zawartość jest ograniczona do określonej dziedziny lub dyscypliny.

Typem zasobów, charakterystycznym dla repozytoriów cyfrowych są artykuły naukowe. Mogą to być zarówno preprinty, postprinty, jak i artykuły niepublikowane. Istotną rolę w komunikacji naukowej ogywiają również materiały pokonferencyjne, poseminaryjne, a także postery czy ćwiczenia warsztatowe. Obecność tych materiałów w otwartych repozytoriach ma szczególną wartość, bowiem często nie są one powszechnie dostępne za pośrednictwem tradycyjnych kanałów dystrybucji. W otwartym dostępie upowszechniane są również publikacje książkowe w postaci e-booków, a także zdigitalizowanych monografii,

podręczników, skryptów lub innych książek drukowanych. Wysoką wartość dla rozwoju nauki mają również rozprawy doktorskie oraz niektóre prace dyplomowe i magisterskie.

Nową kategorią źródeł są również dane badawcze uzyskiwane dzięki eksperymentom i obserwacjom w procesie naukowym. Dostęp do danych badawczych jest obecnie jednym z największych wyzwań otwartych repozytoriów.

Do pozostałych źródeł, które dzięki OA również znalazły się w powszechnym obiegu, należą m.in. raporty badawcze, sprawozdania, komentarze i recenzje, dyskusje na forach i blogach naukowych, materiały dydaktyczne, edukacyjne i szkoleniowe. Wachlarz źródeł możliwych do udostępnienia w wolnym dostępie jest szeroki i zależy w zasadzie tylko od inwencji naukowców i zespołów badawczych oraz od technologii.

Zmiany związane z rozwojem ruchu OA do Polski dotarły z kilkuletnim opóźnieniem. Oprócz nielicznych działań zainicjowanych przez środowiska bibliotekarskie i naukowe, nie ma w naszym kraju żadnej skonkretyzowanej narodowej polityki OA. Brak jest również aktów prawnych, które jednoznacznie opowiadałyby się za otwartym dostępem do polskich zasobów naukowych.

Zasoby typu OA są jednak w Polsce udostępniane. Repozytoria tworzone są przez polskie instytucje – uczelnie, instytuty naukowe, czy stowarzyszenia. Wśród nich należy wymienić: Repozytorium Eny Politechnika Wroclawska⁴, Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza AMUR⁵, Open AGH⁶, e-Publikacje Nauki Polskiej⁷, Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy – Zasoby Polskie (ICM DIR – Zasoby Polskie)⁸, serwis „Otwarta Nauka”⁹, Otwórz Książkę¹⁰, Repozytorium Centrum Otwartej Nauki¹¹, RCIN – Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych¹², Repozytorium Instytutu Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk (RIBB PAN)¹³ oraz Repozytorium Instytucjonalne Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego (RI PCSS)¹⁴.

W porównaniu z krajami Europy Zachodniej polska aktywność na polu tworzenia naukowych otwartych repozytoriów wypada jednak słabo. Istniejące inicjatywy powstały w

---

⁴ Adres projektu: <http://repozytorium.eny.pwr.wroc.pl>.

⁵ Adres projektu: <http://repozytorium.amu.edu.pl>.

⁶ Adres projektu: <http://open.agh.edu.pl/>.

⁷ Adres projektu: <http://www.epnp.pl/index>.

⁸ Adres projektu: <http://dir.icm.edu.pl/pl/>.

⁹ Adres projektu: <http://otwartanauka.pl/>.

¹⁰ Adres projektu: <http://otworzksiazke.pl>.

¹¹ Adres projektu: <http://depot.ceon.pl>.

¹² Adres projektu: <http://rcin.org.pl>.

¹³ Adres projektu: <http://eprints.ibb.waw.pl>.

¹⁴ Adres projektu: <http://lib.psnc.pl/dlibra>.

ciągu ostatnich kilku lat i z reguły są nadal niedostatecznie rozpowszechnione i wypromowane wśród społeczności akademickich. Niska jest również w polskich środowiskach naukowych świadomość korzyści płynących z upowszechniania wyników badań i publikacji w wolnym dostępie, jak również sama świadomość istnienia tego typu możliwości. W działalność na rzecz promocji OA i powszechnego wykorzystania repozytoriów powinny włączyć się wszystkie polskie biblioteki naukowe. Szkoląc autorów i użytkowników z zasad wykorzystania repozytoriów czy zagadnień prawa autorskiego, przyczyniłyby się one do wzrostu świadomości w tym zakresie i zapewnienia polskich naukowych kolekcji cyfrowych.

Jednak to właśnie biblioteki są w Polsce największymi promotorami OA. Oprócz typowych repozytoriów, niezwykle istotne dla idei otwartości w nauce są również zasoby niektórych bibliotek cyfrowych, udostępniających zasoby typu OA.

Niektóre polskie biblioteki cyfrowe starają się mieć w swoich zasobach współczesne dokumenty i materiały naukowe w wolnym dostępie. Można więc uznać, że stanowią one typ otwartych repozytoriów. Zamieszczane w ich zbiorach artykuły naukowe, elektroniczne wersje czasopism naukowych, rozprawy doktorskie i habilitacyjne oraz inne zbiory naukowe i dydaktyczne stanowią istotny wkład w polskie zasoby typu OA¹⁵.

To, że wiele bibliotek cyfrowych w Polsce przyjęło strategię udostępniania współczesnych materiałów naukowych i dydaktycznych, w dużej mierze wynikało to z tego, że była potrzeba archiwizowania tego typu zasobów, a istniejąca infrastruktura w odczuciu bibliotekarzy doskonale się do tego nadawała. Repozytoria instytucjonalne, czy dziedzinowe to wciąż nowość w polskich realiach i funkcjonują w niewielu ośrodkach naukowych, natomiast bibliotek cyfrowych jest obecnie ponad siedemdziesiąt¹⁶ i wiele z nich ma charakter otwarty, umożliwiając również przyłączenie się do współtworzenia zasobów tym bibliotekom i instytucjom, których nie stać na prowadzenie własnej biblioteki cyfrowej czy repozytorium.

Możliwość rozwoju funkcjonalności bibliotek cyfrowych zapewnia również oprogramowanie dLibra w obecnie funkcjonującej wersji 5. W odpowiedzi na sugestie bibliotekarzy oraz zmieniające się tendencje w tworzeniu cyfrowych kolekcji o charakterze

---

¹⁵ Anna Walek, *Biblioteka cyfrowa jako typ otwartego repozytorium (na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej [w:] Otwarte zasoby wiedzy – nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne Kraków-Zakopane, 15-17 czerwca 2011, pod red. Marka M. Górskiego i Marzeny Marcinek, Kraków 2011, s. 128.*

¹⁶ 75 projektów bibliotek cyfrowych, archiwów i repozytoriów agregowała Federacja Bibliotek Cyfrowych 31 maja 2012 r.

repozytorium, została ona wyposażona w dwie zasadnicze dodatkowe funkcje. Pierwszą jest możliwość autoarchiwizacji, drugą natomiast możliwość większej personalizacji poprzez tworzenie indywidualnego interfejsu wybranych kolekcji.

Wśród polskich bibliotek cyfrowych jest wiele przykładów zastosowania istniejącej infrastruktury przy tworzeniu repozytorium lub kolekcji mającej charakter repozytorium.

Oryginalnym pomysłem było utworzenie wydziałowych bibliotek cyfrowych jako kolekcji Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego (BC UWr). Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa była pierwszą kolekcją specjalistyczną w ramach BC UWr. W kolejnych latach powstały następne przykłady wydziałowych bibliotek cyfrowych: Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa UWr, Biblioteka Cyfrowa Wydziału Nauk Społecznych oraz Psychologiczna Biblioteka Cyfrowa. Ponadto utworzono dodatkowe kolekcje specjalistyczne: Archiwum UWr, Muzeum UWr, Ogródu Botanicznego oraz Biblioteki Parafii Ewangelickiej w Świdnicy.

Nowe funkcjonalności platformy dLibra, w szczególności personalizację interfejsu, wykorzystuje Repozytorium Politechniki Poznańskiej, powstające jako wydzielona kolekcja Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC). Biblioteka Politechniki Poznańskiej, udostępnia w ramach swojej kolekcji m.in. rozprawy habilitacyjne, skrypty i inne materiały o charakterze naukowym i dydaktycznym.

Przykładem biblioteki cyfrowej o charakterze regionalnym, jednakże tworzoną głównie przez instytucje naukowe jest Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC), której koordynatorem jest Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej (BGiOINT PWr). Każda z instytucji posiada własną kolekcję, w której zamieszcza prezentowane przez siebie zbiory. Odrębną kolekcję tworzą materiały dostarczane przez osoby i wydawców niepowiązanych z członkami Konsorcjum, a chcących opublikować swoje wydawnictwa w ramach DBC (kolekcja Środowisko Akademickie). Można zatem stwierdzić, że choć jest ona biblioteką regionalną, różni się od innych właśnie strukturą, tworząc w ramach regionalnego projektu biblioteki cyfrowej grupę repozytoriów instytucjonalnych.

Przykładów takiego wykorzystania bibliotek cyfrowych jest więcej.

Kolekcje odpowiadające jednostkom organizacyjnym Uniwersytetu Jagiellońskiego można odnaleźć w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej¹⁷. Dawne repozytorium CYRENA

---

¹⁷ Adres projektu: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=84>

wchodzi obecnie w skład Łódzkiej Regionalnej Biblioteki Cyfrowej CYBRA. Natomiast Śląska Biblioteka Cyfrowa, jedna z największych polskich bibliotek cyfrowych, w której tworzenie zaangażowanych jest najwięcej instytucji, wprowadziła w swej strukturze dodatkowe kolekcje. Obok dotychczasowych kolekcji podzielonych tematycznie i formalnie wprowadzono kolekcję „Publikacje uczestników”, w której znajdują się podkolekcje instytucjonalne.

Wykorzystanie bibliotek cyfrowych jako repozytoriów OA ma swoje niewątpliwe zalety. Po pierwsze, jest już gotowe narzędzie w postaci platformy dLibra, która jest stale udoskonalana i wyposażana przez twórców w coraz więcej użytecznych narzędzi. Polskie biblioteki cyfrowe są ponadto połączone w sieć ogólnopolską, którą można zdalnie przeszukiwać za pomocą narzędzia Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC)¹⁸. Wszystkie zasoby można wyszukać również z poziomu wyszukiwarki internetowej. Za pośrednictwem FBC zasoby bibliotek cyfrowych widoczne są również w międzynarodowych wyszukiwarkach i agregatorach. Zasoby naukowe indeksuje projekt DART Europe¹⁹, a materiały naukowe na temat Europy Środkowo-Wschodniej projekt ViFaOst²⁰. Dzięki temu polskie publikacje naukowe, rozprawy doktorskie i habilitacyjne mają możliwość dotarcia do większej liczby odbiorców i zyskują szansę na zaistnienie w świecie nauki, a także na cytowania²¹.

Rola bibliotek w propagowaniu otwartego dostępu do zasobów nauki jest kluczowa. Stanowią one bowiem nie tylko źródło materiałów naukowych, ale również mogą i powinny przekonywać i szkolić środowiska naukowe w zakresie wykorzystania i tworzenia otwartych zasobów

---

¹⁸ Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC) jest agregatorem metadanych; okresowo pobiera metadane z bibliotek cyfrowych, aby na ich podstawie umożliwić użytkownikom przeszukiwanie rozproszone wszystkich bibliotek cyfrowych jednocześnie. Może również zagregowane metadane przekazywać do innych usług, serwisów i agregatorów. Adres projektu: <http://fbc.pionier.net.pl>

¹⁹ Jest to agregator metadanych europejskich prac naukowych i dysertacji. Celem tego przedsięwzięcia jest ułatwienie dostępu do prac dyplomowych i dysertacji powstających w krajach Europy (obecnie dane dostarczane są z ponad 200 uczelni z 16 krajów), poprzez agregowanie informacji o tego rodzaju pracach dostępnych online, a następnie udostępnianie tych informacji w portalu umożliwiającym ich wyszukiwanie i przeglądanie. Adres projektu: <http://www.dart-europe.eu>

²⁰ Wirtualna Biblioteka Europy Wschodniej (ViFaOst) jest interdyscyplinarnym portalem, agregującym informacje na temat Europy Wschodniej, jej historii, języka, literatury, polityki i kultury. Adres projektu: <http://www.vifaost.de>

²¹ Anna Walek, *Biblioteka cyfrowa jako typ otwartego repozytorium (na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej [w:] Otwarte zasoby wiedzy – nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne Kraków-Zakopane, 15-17 czerwca 2011, pod red. Marka M. Górskiego i Marzeny Marcinek, Kraków 2011, s. 135-136.*

Emilia Klich
Karina Nabiałczyk

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego

Polskie biblioteki cyfrowe - projekt bazy bibliograficznej

Abstrakt: *W referacie przedstawiono mikroprojekt przeprowadzony w ramach zajęć dydaktycznych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jego celem było zgromadzenie literatury dotyczącej polskich bibliotek cyfrowych oraz pokrewnych inicjatyw digitalizacji dorobku kulturowego kraju. Omówione zostały główne założenia projektu oraz narzędzia wykorzystane przy zbieraniu bibliografii (menedżery bibliografii Mendeley, Zotero). Opiszano problemy dotyczące pobierania danych i metadanych z baz bibliograficznych, formułowania słów kluczowych oraz formy prezentacji zebranej literatury. Podsumowaniem projektu będzie prezentacja zebranego materiału bibliograficznego dostępnego online w programie Mendeley.*

Temat bibliotek cyfrowych jest wiodącym nurtem we współczesnym bibliotekarstwie polskim: odbywają się liczne konferencje, seminaria, wydaje się dziesiątki publikacji. O tym, jak wielkie budzi zainteresowanie, świadczy najlepiej sieć bibliotek cyfrowych, tworzonych w Polsce przez różnorodne uczelnie i instytucje, liczba zdigitalizowanych przez nie obiektów oraz statystyki odwiedzin, a także liczne badania poświęcone tym zagadnieniom.

Mimo tak wielkiego zainteresowania tematem, nie istnieje specjalistyczna, stale aktualizowana bibliografia dotycząca bibliotek cyfrowych i digitalizacji dóbr kultury w Polsce. Pomysł zgromadzenia literatury z tego zakresu narodził się w trakcie naszej rozmowy z Panią dr Edytą Kotyńską, która jest autorką ankiety *Zarządzanie i dokumenty w bibliotekach cyfrowych*, a której wyniki przedstawione są na blogu autorki¹. Przeprowadzone przez nią badania doprowadziły do szeregu wniosków dotyczących funkcjonowania bibliotek cyfrowych, m.in. kwestii braku kompleksowej bibliografii na temat bibliotek cyfrowych. W ten sposób narodził się pomysł stworzenia takiej właśnie bazy; miał to być mikroprojekt, odbywający się w ramach przedmiotów prowadzonych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

---

¹ Zob. Kotyńska, Edyta, *Ankieta: Zarządzanie i dokumenty w bibliotekach cyfrowych*, Dostępny w internecie: <http://www.eteka.com.pl/Ankieta-Zarządzanie-i-dokumenty-w-bibliotekach-cyfrowych>.

Zadanie to miało również na celu zainteresowanie studentów tematyką bibliotek cyfrowych oraz rozpropagowanie bogatych zasobów tych instytucji. Głównym założeniem projektu było zgromadzenie opisów bibliograficznych dokumentów dotyczących polskich bibliotek cyfrowych. Założenie to zrealizowano w trakcie ćwiczeń laboratoryjnych na zajęciach *Heurystyka informacyjna* oraz *Internet w pracy bibliotekarza*. Priorytetem było oczywiście przeprowadzenie zajęć zgodnie z sylabusem i programem zatwierdzonym przez Radę Wydziału Filologicznego UW. Ukierunkowanie przeszukiwań poszczególnych baz spowodowało jednak zgromadzenie pożądanego materiału bibliograficznego. Jednocześnie studenci mieli szansę wykorzystywać w praktyce m.in. menedżery bibliografii takie jak Mendeley i Zotero, których znajomość może być użyteczna w przyszłości, a zdobyte w ten sposób doświadczenie zaprocentuje – miejmy nadzieję – w ich przyszłej pracy naukowej i zawodowej tworzeniem nowoczesnych zestawień bibliograficznych, umiejętnością współpracy z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi *social network*, do których wspomniane menedżery można zaliczyć.

Przedmiot *Internet w pracy bibliotekarza* prowadzony jest na trzecim roku studiów licencjackich. Zajęcia odbywają się w laboratorium komputerowym. Główne założenia i cel przedmiotu to prezentacja narzędzi informatycznych i zasobów internetowych wykorzystywanych w działalności bibliotecznej i informacyjnej. Schemat poszczególnych zajęć oparty jest na głównych działach pracy w bibliotece: gromadzeniu, opracowaniu, udostępnianiu oraz informacji naukowej. Poznając nowe narzędzia i wykorzystując wiedzę zdobytą przez trzy lata studiów licencjackich, studenci doskonali umiejętność gromadzenia bibliografii. Przedmiot *Heurystyka informacyjna* odbywa się w semestrze letnim drugiego roku studiów licencjackich. Jego celem jest prezentacja wiadomości związanych z szeroko pojętą heurystyką informacyjną, wyrobienie u studentów umiejętności opracowania odpowiedniej strategii wyszukiwawczej, czyli projektowania działań zmierzających do efektywnej realizacji określonego zadania wyszukiwawczego, jak również do poprawnej prezentacji wyszukanych informacji.

Przygotowanie do zbierania materiałów przebiegało w kilku etapach. Celem głównym było zgromadzenie opisów bibliograficznych różnych typów dokumentów dotyczących polskich bibliotek cyfrowych. Ustalono wspólnie, zgodnie z prawidłami metodyki bibliograficznej, zakres oraz zasięgi gromadzonej literatury przedmiotu. Praca wykonywana była w kilku grupach (studenci podzielili między sobą okres od końca lat 90. do początku

2012 roku). Omówiono, zgodnie z charakterystyką przedmiotu *heurystyka informacyjna*, strategie wyszukiwania informacji oraz wytypowano wspólnie narzędzia i źródła, którymi studenci posługiwali się w projekcie. Były to przede wszystkim wyszukiwarki naukowe tj. Google Scholar, Scirus, OAister czy Scientific Commons, wybrane katalogi i wyszukiwarki repozytoriów, np. Driver² czy BASE³ oraz same repozytoria naukowe, jak np. coraz chętniej wykorzystywane przez polskich badaczy, dziedzinowy E-LIS⁴. Oczywiście nie obyło się bez przeszukiwania sieci bibliotek cyfrowych, czyli zasobów Federacji Bibliotek Cyfrowych oraz konwencjonalnych katalogów i metakatalogów Worldcat, Nukat, Karo czy wielu wdrożeń Fidkar⁵. Szczególną uwagę studenci poświęcili również przeglądaniu dziedzinowych baz danych, szczególnie Polskiej Bibliografii Bibliologicznej czy Baztech-owi oraz rzadziej wykorzystywanym bazom bibliografii regionalnych i bazom dokumentującym dorobek naukowy pracowników poszczególnych uczelni. Kolejnym etapem było uszczegółowienie i omówienie instrukcji wprowadzania i ujednolicania danych bibliograficznych. Szczególną uwagę zwrócono na to, aby do opisów bibliograficznych, pobieranych automatycznie lub w określonych sytuacjach – wprowadzanych do Mendeleya manualnie, dodawano słowa kluczowe odpowiadające tematowi.

Narzędzia, którymi posługiwali się studenci przy gromadzeniu bibliografii, to coraz powszechniej stosowane w Polsce menedżery bibliografii (ang. reference manager)⁶. Rynek tego typu programów wzbudza coraz większe zainteresowanie szczególnie środowisk naukowych na świecie⁷, ale i w Polsce⁸. Są to aplikacje służące głównie do usprawniania

---

2 Zob. <http://search.driver.research-infrastructures.eu/>.

3 Zob. <http://www.base-search.net/>.

4 Zob. <http://eprints.rclis.org/>.

5 Zob. <http://fidkar.fides.org.pl/fidkary.htm>.

6 Zob. Porównanie oprogramowania menedżerów bibliografii: *Comparison of Reference Management Software*, Wikipedia, the free encyclopedia (Wikimedia Foundation, Inc., 2012), Dostępny w internecie: http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_reference_management_software.

7 Najnowsza literatura przedmiotu recenzująca, porównująca menedżery bibliografii pojawia się szczególnie na łamach czasopism bibliotekarskich. Zob. m.in. Farkas, Meredith, *Tools for Optimal Flow. Technology-enabled research workflows*, „American Libraries” 43, 2012, no. 7/8, s. 23, Dostępny w internecie: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=78321081&lang=pl&site=ehost-live>. Rapp, David, *Reference Management Tools*, „Library Journal” 136, 2011, no. 19, s. 38-39, Dostępny w internecie: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67514595&lang=pl&site=ehost-live>. Marino, William, *Fore-cite: tactics for evaluating citation management tools*, „Reference Services Review” 40, 2012, no. 2, s. 295-310, Dostępny w internecie: <http://dx.doi.org/10.1108/00907321211228336>.

Morton, Amanda, *Digital Tools: Zotero and Omeka*, „Journal Of American History” 98, 2011, no. 3, s. 952-953, Dostępny w internecie:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67628759&lang=pl&site=ehost-live>. Zaugg, Holt et al., *Mendeley. Creating Communities of Scholarly Inquiry Through Research Collaboration*, „Techtrends:

procesu gromadzenia i porządkowania danych bibliograficznych z użyciem zasobów sieci (m.in. literatury naukowej, stron internetowych), generujące podręczne bazy w formie zestawień bibliograficznych czy wykorzystywane do tworzenia przypisów bibliograficznych w edytorach tekstów. Studenci w ramach wymienionych zajęć używali programów Mendeley oraz Zotero. Pierwszy z nich wykorzystywany był jako narzędzie główne i w nim finalnie została zgromadzona literatura przedmiotu. Możliwości aplikacji nie ograniczają się jedynie do zarządzania bibliografią i współpracy z edytorami tekstu przy edytowaniu przypisów. Gromadzona bibliografia nie musi być „płaska”. Użytkownik ma możliwość wraz z pobraniem danych bibliograficznych, dodawania do nich załączników w postaci plików pdf, korygowania każdej pozycji, uzupełniania i dodawania komentarzy. Mendeley⁹ posiada dwie wersje – biurkową (Mendeley desktop) oraz sieciową. Aby móc w pełni korzystać z możliwości aplikacji, należy się zalogować, następnie stworzyć swój profil, uzupełniając go o dziedziny zainteresowań badawczych czy uwidaczniając w nim własny dorobek naukowy. Program posiada opcje tworzenia grup otwartych oraz zamkniętych, dzięki czemu można współpracować przy gromadzeniu i wymianie danych bibliograficznych, a także budować sieć kontaktów z osobami zainteresowanymi danym zagadnieniem. Zalogowany użytkownik ma możliwość automatycznej synchronizacji danych z wersji online do wersji desktopowej. Jeśli użytkownik należy do zdefiniowanej grupy, dane bibliograficzne dodawane przez innych członków zespołu są automatycznie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Pobieranie i dodawanie danych bibliograficznych przewidziane jest na kilka sposobów, od manualnego wypełniania formularza danych (obecnie dostępnych jest 20 typów formularzy, m.in. dla książki, rozdziału, artykułu z gazety, czasopisma, raportu, dysertacji, filmu czy strony internetowej) czy poprzez automatyczne pozyskiwanie danych przez funkcję „web importer”. Mendeley bardzo sprawnie „współpracuje” szczególnie z zagranicznymi platformami bazodanowymi, jak np. Ebsco, Springer, Nature, JSTOR, ale także z katalogami czy metakatalogami bibliotek, np. Worldcat, brytyjskim Copac czy niemieckim GVK. Druga

---

Linking Research & Practice To Improve Learning” 55, 2011, no. 1, s. 32-36, Dostępny w internecie: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=57318591&lang=pl&site=ehost-live>.

8 Wiedzę, ale i praktyczne aspekty dotyczące menedżerów bibliografii systematyzuje Emanuel Kulczycki w swoim blogu *Warsztat badacza komunikacji*, Dostępny w internecie: <http://ekulczycki.pl/>. O popularności i użyteczności tych narzędzi niech świadczą również szkolenia organizowane dla doktorantów przez Towarzystwo Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 2010/2011 oraz 2011/2012. Zob. Towarzystwo Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego, *Doktorant 2.0. Szkolenia*, Dostępny w internecie: <http://www.doktoranci.uj.edu.pl/szkolenia/doktorant-2.0>.

9 Zob. Mendeley.com.

wykorzystywana aplikacja, Zotero¹⁰, posiada bardzo zbliżone funkcjonalności. Służy do zbierania, porządkowania, zestawiania i cytowania danych bibliograficznych oraz dzielenia się nimi w razie potrzeby. W obecnej chwili Zotero może być używane w dwóch formach: wtyczki do najpopularniejszych przeglądarek, jak np. Firefox czy Chrome oraz w wersji Standalone, jako samodzielna aplikacja online. Oba menedżery dają możliwość eksportowania i importowania danych bibliograficznych do innych aplikacji. Dodatkowo Mendeley daje możliwość synchronizacji i pobierania danych z biblioteki Zotero. Taki model pracy został wdrożony w projekcie jako najbardziej optymalny. Wtyczka Zotero ma bardzo intuicyjny mechanizm pobierania danych bibliograficznych i radzi sobie o wiele lepiej z polskimi źródłami informacji jak NUKAT czy Katalog Biblioteki Narodowej.

Ze względu na to, że nad projektem pracowało kilka grup studentów, zgromadzony materiał niejednokrotnie dublował się, jednak Mendeley umożliwiał eliminację dubletów. Głównym założeniem było dążenie do kompletności gromadzonego materiału. Dzięki możliwości pracy online, studenci pracujący w minigrupach mogli skutecznie i szybko uzupełniać i poprawiać powstającą bazę bibliograficzną. Dzięki wykorzystywanym narzędziom wykładowca miał stały wgląd w gromadzony materiał i mógł na bieżąco udzielać wskazówek i prosić o naniesienie poprawek. Jedną z największych komplikacji przy gromadzeniu bibliografii była, szczególnie w odniesieniu do zasobów polskich, niemożność automatycznego pobierania danych. Można to tłumaczyć niedostosowaniem niektórych systemów, baz, katalogów do współczesnych narzędzi wspomagających procesy naukowe, tzn. niestosowanie odpowiednich protokołów i standardów otwartości. Szczególnie dotkliwie można było się o tym przekonać przy przeglądaniu Polskiej Bibliografii Bibliologicznej.

Jednym z ostatnich etapów prac nad bazą bibliograficzną było scalanie zgromadzonych przez studentów obu przedmiotów danych bibliograficznych, ich uzupełnianie i ujednolicanie. Obecnie w bazie znajduje się ponad tysiąc pozycji bibliograficznych. Prace nad bazą będą kontynuowane, ponieważ tematyka bibliotek cyfrowych i digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego jest obecnie flagowym problemem współczesnego polskiego bibliotekarstwa.

---

¹⁰ Zob. Zotero.org.

Wiesława Jędrzejewska
Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

Zbiory cyfrowe w systemie bibliotecznym Aleph

***Abstrakt:** Zaprezentowano moduł zarządzania cyfrowymi zbiorami w systemie bibliotecznym Aleph w wersji 18. Omówiono sposoby prezentacji cyfrowych zbiorów użytkownikom Biblioteki w systemie Aleph oraz w serwisie wyszukiwawczym Primo.*

W 2012 roku minęło sześć lat od rozpoczęcia planowanego tworzenia cyfrowych kopii dokumentów w Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej we Wrocławiu [dalej: DBP].

Pierwszymi skanowanymi materiałami były artykuły z czasopism. Były one sporządzane na zamówienia użytkowników dolnośląskich bibliotek pedagogicznych. Prace te były następstwem zapotrzebowania na czasopisma niedostępne w bibliotekach powiatowych, z których opisy bibliograficzne artykułów znajdowali czytelnicy w bazie bibliograficznej zawartości czasopism. W wyniku tej usługi powstał, liczący kilkaset pozycji zbiór elektronicznych kopii artykułów. Ta cyfrowa kolekcja artykułów od 2008 roku powiększała się o materiały przygotowywane do tematycznych pakietów edukacyjnych. Osiem opracowanych dotychczas pakietów to starannie wyselekcjonowane i opatrzone adnotacją materiały z Internetu, zestawienia bibliograficzne książek z dołączonymi do nich skanami spisu treści oraz cyfrowe kopie artykułów. W pakietach zeskanowanych zostało blisko 1500 artykułów. Cyfrowy zbiór artykułów stanowią ponadto kopie tworzone w celu zabezpieczenia tekstów niszczących materiałów. Są to:

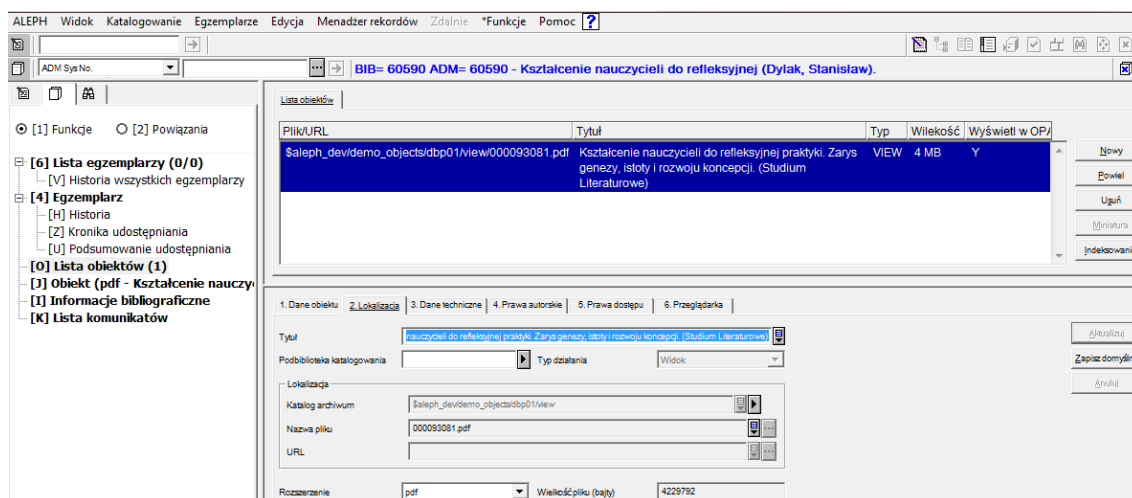
- artykuły z zacytanych czasopism,
- artykuły z wrocławskich gazet dotyczące edukacji z lat 2007-2011.

Pojawiło się pytanie: jak udostępnić użytkownikom bibliotek ten bogaty, liczący ponad 4 tys. skanów zbiór. Rozwiązanie przyszło z nową wersją systemu bibliotecznego Aleph, w którym pracują od ponad 10 lat wszystkie dolnośląskie biblioteki pedagogiczne. Nowa, 18 wersja Alepha, wdrożona w sieci bibliotek pedagogicznych w 2011 roku, umożliwia zarządzanie zasobami elektronicznymi i ich metadanymi bezpośrednio w środowisku

programu Aleph, ale jedynie na zbiorze nie przekraczającym 100 pozycji. Rozszerzenie licencji o moduł ADAM (Aleph Digital Asset Management) do obsługi zbiorów cyfrowych pozwala na przechowywanie dowolnej liczby obiektów cyfrowych. Takie rozszerzenie od kwietnia br. posiada wykorzystywany przez DBP system Aleph. Pozwala to na przechowywanie, zarządzanie i udostępnianie całego cyfrowego zasobu współpracujących bibliotek. Moduł ADAM zintegrowany jest z modułem katalogowania. Umożliwia to pracę z cyfrowymi zbiorami bezpośrednio w rekordzie bibliograficznym zeskanowanej pozycji bibliotecznej lub do załadowania do systemu różnorodnych zbiorów cyfrowych, tworząc dla nich opisy bibliograficzne.

Rys. 1. Rekord bibliograficzny zintegrowany z modulem zarządzania zbiorami cyfrowymi.

Rys. 2. Panel wprowadzania obiektu cyfrowego - zakładka Lokalizacja.

Materiały mogą być przechowywane w systemie plików serwera Aleph lub wprowadzane jako linki do dokumentów znajdujących się na zdalnych maszynach.

Opisy bibliograficzne wzbogacane są:

- a) danymi technicznymi: kolor, stopień kompresji, data utworzenia, rozdzielczość, wymiary, sprzęt tworzący, oprogramowanie tworzące, 5 pól do wprowadzania własnych uwag,
- b) informacjami o prawach autorskich: kontakt w sprawie praw autorskich, właściciel praw autorskich, typ praw autorskich, typ uwagi dotyczącej praw autorskich,
- c) informacjami o prawach dostępu: dostęp do obiektów elektronicznych może być udzielany na podstawie takich kryteriów jak: adresy IP, przypisanie do określonych wykładów, statusu czytelnika, podbiblioteki, liczby kopii, dostępności dla użytkownika.

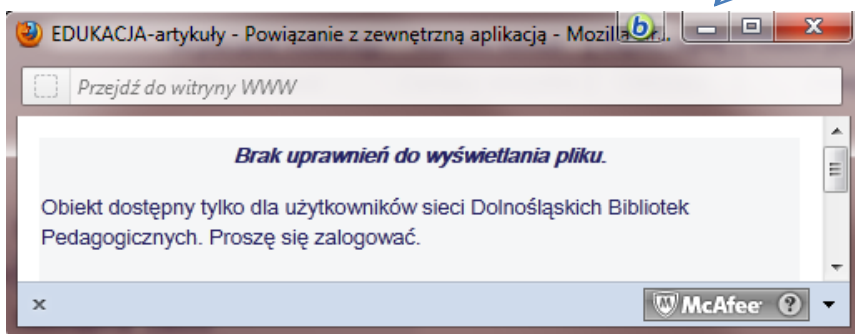
Z poziomu rekordu bibliograficznego istnieje możliwość przeglądnięcia, sprawdzenia wprowadzonego skanu. Wprowadzanie cyfrowych zasobów do katalogu ułatwia dotarcie do wszystkich materiałów biblioteki, tak drukowanych jak i cyfrowych, które mogą być wyszukiwane łącznie. Rozwiązanie to niewątpliwie dobrze funkcjonuje w katalogach, które mają dużą liczbę cyfrowych zbiorów. W przypadku biblioteki, w katalogu centralnym mamy niewiele ponad 200 pozycji w wersji cyfrowej. Giną one w katalogu liczącym ponad 200 tys. opisów bibliograficznych, stąd do czasu zwiększenia liczby cyfrowych zbiorów, wydzielony został z katalogu podzbiór pozycji posiadających cyfrowe kopie.

W przypadku bazy bibliograficznej zawartości czasopism 18 tys. artykułów w wersji cyfrowej stanowi blisko 10% wszystkich opisów w bazie. Tutaj zastosowano inne rozwiązanie - utworzono bazę artykułów w wersji cyfrowej. Jest ona wirtualną bazą generowaną z bazy bibliograficznej, a co za tym idzie istnieje możliwość ich wyszukiwania poprzez hasła przedmiotowe kontrolowane przez kartotekę haseł wzorcowych. Zasoby tej bazy to nie tylko artykuły zeskanowane w Bibliotece. 70% z nich stanowią artykuły dostępne w Internecie na stronach redakcji czasopism. Adresy internetowe artykułów są wprowadzane do podpola u pola 856 ze wskaźnikami 42. Nasuwa się pytanie jaką wartość mają w bibliotece tak nietrwałe dokumenty. Tutaj

przychodzi z pomocą system Aleph. Posiada on możliwość sprawdzenia aktualności adresu URL. Kontrola adresów przeprowadzana jest raz na kwartał. Średnio w jej wyniku usunąć trzeba ok. 1% nieczynnych adresów.

The screenshot shows the Aleph database interface. At the top, there is a navigation bar with options like 'Zaloguj', 'Koniec sesji', 'Moje konto', 'Bazy', 'Opcje wyświetlania', 'Komentarze', and 'Pomoc'. Below this, there are search filters and a list of records. The records table has columns for '#', 'Autor', 'Tytuł', 'Czasopismo', 'Rocznik', 'Wersja elektroniczna', and 'Zasob'. An arrow points from the 'Wersja elektroniczna' column to a browser window below.

#	Autor	Tytuł	Czasopismo	Rocznik	Wersja elektroniczna	Zasob
55	Ślaski, Sławomir	Agresja a empatia wśród studentów / Sławomir Ślaski, Iwona Puławska, Joanna	Remedium	2010		Wrocław
56	Knol, Kamila	Agresja elektroniczna - nowe wyzwania / Kamila Knol	Remedium	2010	pdf	
57	Kloch, Zbigniew	Agresja i kłótnie w mediach a potoczne zachowania językowe / Zbigniew Kloch	Nauka	2010	url	
58	Wrona, Grzegorz	Agresja u osób doświadczających przemocy / Grzegorz Wrona	Niebieska Linia	2010	url	
59	Budny, Wioletta	Agresja werbalna dzieci. [Cz.] 2 / Wioletta Budny	Przegląd Oświatowy	2010		Wrocław
60	Budny, Wioletta	Agresja werbalna dzieci. [Cz.] 1 / Wioletta Budny	Przegląd Oświatowy	2010		Wrocław

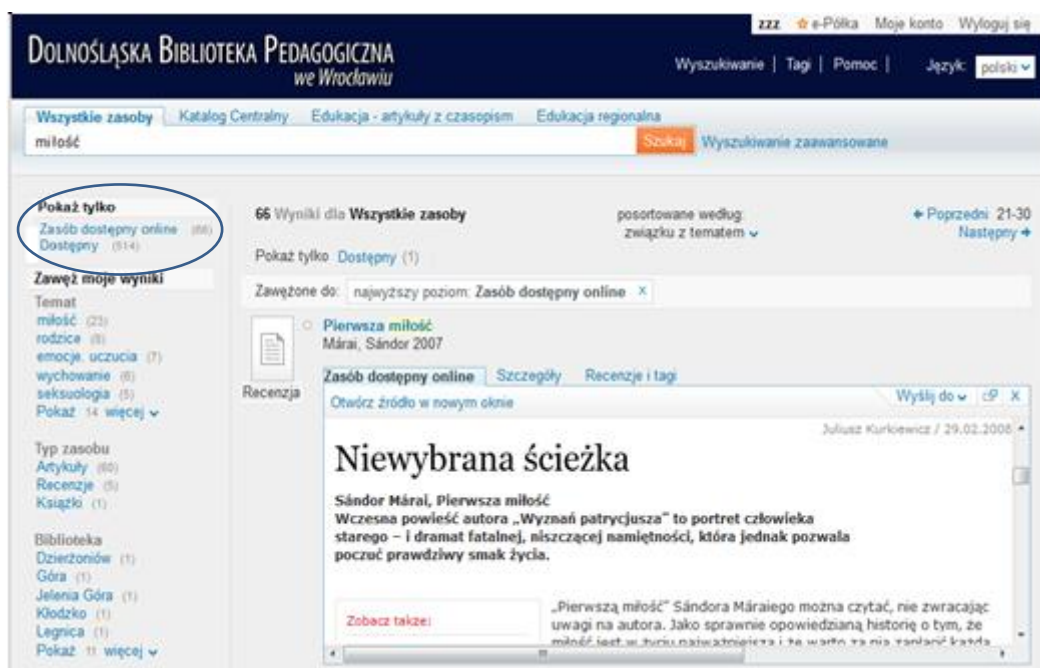
Rys. 3. Baza bibliografii zawartości czasopism. Informacja pojawiająca się po próbie otwarcia dokumentu w pdf przez niezalogowanego czytelnika.

Jak widać na Rys.3, do standardowego okna wyświetlania rekordów bazy bibliograficznej w Alephie zostały dołączone dwie kolumny, pierwsza zawiera ikony prowadzące do cyfrowej kopii artykułu, druga jest wynikiem połączenia odpowiednich zasobów dwóch baz: bazy bibliografii zawartości czasopism z rekordami administracyjnymi tytułów czasopism w katalogu centralnym. Połączenie to zrealizowane jest poprzez pole LKR Aleph'a, które dodawane jest do rekordu bibliograficznego w MARC21. Dzięki temu rozwiązaniu użytkownik bazy uzyskał możliwość zamówienia rocznika czasopisma, w którym jest interesujący go artykuł.

Rys. 5. Katalog centralny. Informacja pojawiająca się po próbie otwarcia dokumentu w pdf udostępnianego tylko na terenie DBP.

Ogromnym ułatwieniem w pracy użytkowników sieci bibliotek pedagogicznych jest zintegrowany serwis wyszukiwawczy Primo. Umożliwia on dostęp do wybranych baz poprzez jeden interfejs, intuicyjne wyszukanie najważniejszych zasobów bibliotecznych, niezależnie od ich typu, formatu i lokalizacji. W bardzo wygodny sposób pozwala ograniczyć zbiór wyszukanych dokumentów do zasobu dostępnego online. Dokumenty cyfrowe wyświetla w oknie wyszukiwania.

Rys. 6. Dokument cyfrowy w serwisie wyszukiwawczym Primo

Te zaawansowane rozwiązania wspomagają bibliotekę w przechodzeniu do nowej rzeczywistości zasobów zintegrowanych, w której książki i czasopisma współistnieją z materiałami audiowizualnymi i dźwiękowymi.

**Paulina Bartosik,
Agnieszka Wójcik**

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

Funkcjonowanie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej i organizacja pracy Zespołu Biblioteki Cyfrowej BGiOINT Politechniki Wrocławskiej

Abstrakt: *Każda biblioteka cyfrowa działająca w naszym kraju (obecnie istnieje 85 instytucji tego typu) niezależnie od tego, czy jest placówką regionalną czy też instytucjonalną ma przyjęty model organizacji oraz funkcjonowania repozytorium cyfrowego. W artykule przedstawiono funkcjonowanie Konsorcjum DBC (zrzeszającego kilkanaście uczelni wyższych i instytucji regionalnych z terenu Wrocławia i okolic) ze szczególnym naciskiem na opis pracy oraz obieg dokumentów prowadzony w Zespole Biblioteki Cyfrowej BGiOINT PWr, który nadzoruje pracę innych bibliotek cyfrowych wchodzących w skład Konsorcjum.*

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa [dalej: DBC] jest jednym z ponad 85 repozytoriów cyfrowych¹ działających obecnie na terenie naszego kraju. Tworzy ją dwadzieścia placówek naukowych i kulturalnych z Dolnego Śląska i Opola.

10 listopada 2004 r. uruchomiona została Biblioteka Cyfrowa Politechniki Wrocławskiej oparta na systemie oprogramowania dLibra². Była to jedna z pierwszych bibliotek cyfrowych w Polsce. 20 grudnia 2006 r. wraz z podpisaniem umowy konsorcyjnej przez 10 wrocławskich wyższych uczelni państwowych oraz Zakład Narodowy im. Ossolińskich³ BC PWr została przekształcona w Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

1. Funkcjonowanie DBC

W ramach Konsorcjum DBC współpracujące instytucje podzielono na:

- Biblioteki digitalizujące i redagujące, które samodzielnie skanują, tworzą opisy metadane oraz wprowadzają publikacje do zasobu DBC. Należą do nich: Biblioteka Politechniki Wrocławskiej (koordynator DBC), Zakład Narodowy im.

---

¹ Dane zaczerpnięte ze strony *Federacji Bibliotek Cyfrowych. Zestawienie Bibliotek* [on-line]. Dostęp na dzień 01.07.2012. Dostępny w World Wide Web <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-librs>.

² Pierwsze polskie środowisko służące budowie bibliotek cyfrowych.

³ Uczelnie wymienia A. Wałek, *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*, Warszawa 2009, s. 59-60.

Ossolińskich, Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego, Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego, Biblioteka Uniwersytetu Medycznego, Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna oraz Biblioteka Politechniki Opolskiej.

- Biblioteki zlecające, które nie posiadają sprzętu skanującego, nie mają wyszkolonych pracowników – redaktorów DBC, ale powiększają zasób biblioteki cyfrowej przysyłając do koordynatora DBC książki w celu digitalizacji lub gotowe pliki do umieszczenia w DBC. Do tej grupy należą: Biblioteka Akademii Muzycznej, Biblioteka Karkonoskiej Państwowej Szkoły Wyższej w Jeleniej Górze, Biblioteka Wyższej Oficerskiej Szkoły Wojsk Lądowych, Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Wałbrzychu, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Głogowie, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Legnicy, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie, Biblioteka Państwowej Medycznej Wyższej Szkoły Zawodowej w Opolu⁴.

To, do której grupy zostanie „przypisana” dana instytucja określa dyrektor danej placówki uwzględniając możliwości technologiczne swojej jednostki w momencie przystępowania do Konsorcjum DBC. Dla każdej instytucji, bez względu do której grupy należy, zostaje utworzona osobna kolekcja na stronie repozytorium, w której udostępniane są publikacje danej placówki.

Raz w roku organizowane są spotkania Rady Konsorcjum, na których są m.in. przyjmowane sprawozdania z działalności DBC za rok poprzedni, przyjmowani są nowi członkowie konsorcjum, omawiane są dalsze perspektywy. Również raz na jakiś czas organizowane są spotkania redaktorów DBC, na których m. in. zgłaszają oni swoje obawy czy komplikacje wynikające z wprowadzenia nowej wersji oprogramowania, rozwiązują nowe problemy, omawiają schemat opisu metadaneowego, który jest stosowany w DBC. Ostatnie takie spotkanie odbyło się w listopadzie 2011 r.

---

⁴ *Ibidem*, s. 60.

Zbiory DBC widoczne są w sieci internetowej pod adresem: <http://www.dbc.wroc.pl/>⁵. Od samego początku istnienia repozytorium cyfrowe jest czynne 24 godziny na dobę. Prawie wszystkie zbiory w nim zgromadzone są dostępne z sieci uczelnianej oraz poza nią – z każdego miejsca na świecie, mogą z niego korzystać wszyscy użytkownicy Internetu – nie ma potrzeby logowania się, nie istnieją ograniczenia związane z numerem IP komputera. Wyjątkiem jest nieduża ilość artykułów zamieszczanych w DBC przez Bibliotekę Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, które dostępne są jedynie w ich placówce.

2. Organizacja pracy w Zespole Biblioteki Cyfrowej BGiOINT PWr

Każda jednostka wchodząca w skład Konsorcjum DBC przyjęła własny model organizacji pracy w pracowni digitalizacyjnej. W dziewięciu bibliotekach, należących do grupy bibliotek digitalizujących i redagujących, za kolekcje poszczególnych księżnic odpowiedzialne są zespoły lub konkretna osoba, które posiadają konta redaktora DBC. Pozostałe biblioteki nie posiadają kont, a ich publikacje są udostępniane przez redaktorów z Politechniki Wrocławskiej. Poniżej zostanie opisany schemat funkcjonowania pracowni realizowany w Bibliotece Głównej i Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej.

Zespół Biblioteki Cyfrowej (dalej: ZBC) obecnie składa się z czterech pracowników zatrudnionych w oparciu o umowę o pracę (trzech bibliotekarzy cyfrowych i wicedyrektor Biblioteki Głównej Regina Rohleder, nadzorująca pracę ZBC oraz Konsorcjum), którzy posiadają uprawnienia redaktora DBC. Pracę ZBC wspierają studenci bibliotekoznawstwa zatrudnieni w oparciu o umowę cywilnoprawną, którzy przede wszystkim przygotowują publikacje od strony technicznej do umieszczenia w zasobie DBC. „W teże placówce nie ma konkretnej specjalizacji pracowników – jak to ma miejsce w innych bibliotekach cyfrowych. Oznacza to, że pracownik potrafi wykonać pracę od początku do końca i jeśli zachodzi taka potrzeba jedna osoba zastąpi drugą.”⁶

W pracowni ZBC znajdują się dwa czynne skanery do digitalizacji zbiorów. Pierwszy z nich, firmy Minolta, skanuje publikacje na czarno-biało i dzięki swojej budowie jest bezpieczny dla starszych książek, których nie trzeba mocno otwierać. Na drugim, firmy

---

⁵ Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa [on-line]. Dostęp 13.07.2012. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/>.

⁶ P. Bartosik, *Zespół Biblioteki Cyfrowej jednostką przygotowująca studentów bibliotekoznawstwa do zawodu bibliotekarza cyfrowego* [w:] *Biblioteka, edukacja, dydaktyka* [Dokument elektroniczny], *praca zbiorowa pod red. Joanny Czyrek i Bożeny Górnej*, Wrocław, 2011. s. 79-82.

Contex, można skanować w kolorze materiały dużego formatu – nawet A2. Skanery te są mało wydajne i nie nadają się do masowej digitalizacji. Obecnie są rzadko wykorzystywane w codziennej pracy ze względu na umowę Biblioteki Głównej PWr z zewnętrzną firmą skanującą.

Obecnie pracownicy ZBC przygotowują co miesiąc partię około 12 500 stron do skanowania. Każdą publikację przeglądają, liczą strony, opisują – dodają komentarz jak mają być zeskanowane materiały – tworząc protokół zdawczo–odbiorczy dla firmy skanującej. Książki, które są przeznaczone do publikowania w DBC to przede wszystkim cenne, poniemieckie zbiory PWr, znajdujące się w Narodowym Zasobie Bibliotecznym, które nie są na co dzień dostępne dla czytelników oraz liczne archiwalne czasopisma, m.in. jeden z najstarszych periodyków naukowych „Nature”, który biblioteka posiada w komplecie od najdawniejszego numeru z 1869 r. Przy wyborze publikacji do skanowania komórka ZBC współpracuje z komisją ds. typowania dokumentów zabytkowych i cennych, która proponuje publikacje do skanowania i umieszczenia w zasobie internetowym Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁷. Natomiast firma skanująca co miesiąc dostarcza pracownikom ZBC zeskanowane materiały na płytach DVD w formatach DjVu⁸ (pliki prezencyjne) oraz TIFF⁹ (pliki macierzyste). Raz w miesiącu, po ustaleniu terminu dogodnego dla przedstawicieli firmy skanującej oraz pracowników ZBC, odbywa się przekazanie publikacji zeskanowanych oraz tych, które ma firma zeskanować.

Otrzymane zeskanowane materiały są sprawdzane pod kątem poprawności wykonania zlecenia – bibliotekarz przegląda zeskanowany materiał, porównując z protokołami przygotowanymi przez DBC oraz firmę skanującą w celu weryfikacji dokładności wykonanej usługi. Po sprawdzeniu poprawności publikacji następuje przygotowanie materiału od strony technicznej do umieszczenia w Internecie. Są to prace takie jak: zoptymalizowanie jakości wyświetlania stron, stworzenie interaktywnego spisu treści (co należy podkreślić ułatwia użytkownikom pracę z plikiem w DBC), nadanie tła, OCR (optyczne rozpoznawanie tekstu) oraz ewentualne doskanowanie brakujących stron. Bibliotekarz cyfrowy – redaktor przygotowuje opis metadanowy dla każdej publikacji. W DBC przyjęto opis metadanowy Dublin Core składający się z następujących elementów: tytuł, autor, temat i słowa kluczowe, opis, wydawca (z podatrybutem miejsca wydania), współtwórca, data wydania, typ zasobu,

---

⁷ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 (Dz. U. Nr 24, poz. 83).

⁸ DjVu - Format pliku graficznego używany w bibliotekach cyfrowych, który zachowuje jakość papierowego oryginału, a przy tym ma małą ilość kb.

⁹ TIFF (ang. *Tagged Image File Format*) – komputerowy format plików graficznych. Służy do zapisywania grafiki rastrowej.

format, identyfikator zasobu, źródło, język, powiązania, zakres, prawa, tytuł w języku angielskim oraz tagi¹⁰. Większość digitalizowanych książek posiada opisy w formacie MARC 21 w katalogu Aleph BGiOINT Politechniki Wrocławskiej, które są przejmowane i dostosowywane do opisu metadaneowego DBC, a także w razie potrzeby uzupełniane. Jednakże niektóre książki, ściągnięte do pracowni z bibliotek wydziałowych PWr, nie są jeszcze wprowadzone do systemu Aleph, co powoduje potrzebę stworzenia przez bibliotekarza opisu metadaneowego z autopsji. Następnie po przygotowaniu plików DjVu pracownik-redaktor umieszcza publikację w Internecie za pomocą modułu redaktora oprogramowania dLibra, które stosowane jest w DBC.

W kolekcji Politechniki Wrocławskiej w DBC ponad 50% zasobu stanowią książki. Zamieszczane są tam również rozprawy doktorskie, publikacje wydawnictw poszczególnych uczelni oraz czasopisma tworzone na Politechnice Wrocławskiej. Są to zbiory współczesne, na których udostępnienie potrzebna jest pisemna zgoda autora lub autorów publikacji. Obecnie w zbiorach DBC znajduje się większość czasopism wydawanych przez jednostki Politechniki Wrocławskiej. W DBC za optymalny format prezentacji plików elektronicznych, o których mowa powyżej uznano PDF. Dokumenty dostarczane są w różnych formatach – głównie .doc¹¹, .cdr¹², oraz .pdf¹³. Taki plik jest sprawdzany pod względem poprawnego wyświetlania stron i czcionek, dokonywana jest optymalizacja rozmiaru pliku oraz dodawane są zakładki, które ułatwiają użytkownikowi pracę z tekstem.

Na samym końcu, wszystkie publikacje ukazujące się w kolekcji Politechniki Wrocławskiej są archiwizowane. Początkowo były one nagrywane na płyty CD-ROM i DVD-ROM, a następnie przechowywane w szafkach pracowni ZBC, jednak od końca 2011 r. rozpoczął się proces archiwizacji w usłudze PLATON U4. Usługa ta dostarczana jest przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe dla placówek prowadzących działalność naukową lub edukacyjną. Każda instytucja korzystająca z tej usługi otrzymuje przestrzeń dyskową, gdzie może składować swoje pliki w dwóch miejscach w Polsce. W przypadku ZBC pliki przechowywane są we Wrocławiu i w Poznaniu. Ponadto publikacje

---

¹⁰ R. Rohleder, A. Walek, P. Pinkawa, *Instrukcja tworzenia opisu metadaneowego w formacie Dublin Core Metadata Element Set w Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej* [on-line]. Dostęp na dzień 13.07.2012. Dostępny w World Wide Web <http://forum.dbc.wroc.pl>.

¹¹ DOC – format pliku tekstowego.

¹² CDR – format grafiki wektorowej stworzony przez firmę Corel Corporation.

¹³ PDF – (ang. *Portable Document Format*, przenośny format dokumentu) – format plików służący do prezentacji, przenoszenia i drukowania treści tekstowo-graficznych, stworzony i promowany przez firmę Adobe Systems. Język opisu pliku PDF jest okrojoną wersją języka programowania PostScript wzbogaconą o elementy hipertekstowe.

archiwizowane są również na lokalnej macierzy dyskowej Politechniki Wrocławskiej, dzięki czemu zbiory są przechowywane aż w czterech miejscach (2 repliki w usłudze PLATON, lokalna macierz PWr oraz płyty CD/DVD). Obecnie archiwizacji podlegają wszystkie publikacje znajdujące się w kolekcji PWr w DBC oraz publikacje, które są zeskanowane, ale nie są jeszcze dostępne dla użytkowników repozytorium ze względu na obowiązujące prawo autorskie. Archiwizowane są pliki macierzyste TIFF lub JPG, pliki prezencyjne DJVU/PDF/HTML, metadane w formacie RDF oraz opcjonalnie miniaturka umieszczana przy każdej publikacji. Podczas czynności archiwizacyjnych wszystkie publikacje są przeglądane, poprawiane (gdy zajdzie taka potrzeba) oraz sprawdzana jest ich kompletność. Do lipca 2012 r. udało się zarchiwizować ponad tysiąc publikacji, które zajmują 2 TB miejsca.

W ZBC przeprowadzane są praktyki zawodowe dla studentów Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UWr oraz jednodniowe praktyki specjalistyczne dla bibliotekarzy, którzy odbywają szkolenia w ramach awansu zawodowego lub dla nowych pracowników biblioteki. Podczas szkoleń i praktyk uczestnicy uzyskują informacje na temat czynności i działań podejmowanych w placówce¹⁴.

ZBC jako koordynator DBC wykonuje jeszcze szereg czynności dla placówek nie posiadających zaplecza technologicznego i własnych redaktorów. Są to przede wszystkim: skanowanie książek, obróbka zeskanowanych plików, tworzenie plików prezencyjnych, tworzenie opisów metadanych według wskazówek danej placówki oraz umieszczanie publikacji w kolekcji zlecającej biblioteki.

Poza tym działania redaktorów – administratorów obejmują nadzór merytoryczny i jakościowy nad publikacjami oraz opisem metadanych tworzonym przez inne placówki należące do projektu, konsultacje i szkolenia dla redaktorów z innych placówek, ewidencja umów i licencji, zarządzanie zasobem repozytorium, zarządzanie aplikacją administratora strony WWW, współpraca z Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym (twórcą oprogramowania dLibra) oraz Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym (administratorem systemu dLibra), współpraca z autorami rozpraw doktorskich oraz oficyną PWr, a także działania promujące DBC (udział w konferencjach oraz uczestnictwo w Dolnośląskim Festiwalu Nauki).

---

¹⁴ Szerzej na ten temat w artykule P. Bartosik, *op.cit.*, s. 79-82.

3. Posumowanie

Czynności wykonywane w Zespole Biblioteki Cyfrowej są różnorodne i mają szeroka rozpiętość tematyczną. Wynika to z funkcji koordynatora Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Jako administrator tej placówki pracownicy ZBC nie tylko poszerzają zasób swojej kolekcji w repozytorium cyfrowym, ale dbają o poprawność publikacji i opisów metadanych tworzonych przez uczestników konsorcjum oraz podejmują działalność dydaktyczną i promocyjną repozytorium cyfrowego. Pracownicy starają się, aby strona internetowa Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej była jak najbardziej funkcjonalna, a dostępne w niej publikacje spełniały wymogi przejrzystości, co znacznie ułatwia pracę czytelnikom repozytorium cyfrowego, których liczba stale wzrasta.

Bibliografia:

1. Bartosik P., *Zespół Biblioteki Cyfrowej jednostką przygotowująca studentów bibliotekoznawstwa do zawodu bibliotekarza cyfrowego* [w:] *Biblioteka, edukacja, dydaktyka* [Dokument elektroniczny], praca zbiorowa pod red. Joanny Czyrek i Bożeny Górnej, Wrocław, 2011. s. 79-82.
2. Rohleder R., Wałek A., Pinkawa P., *Instrukcja tworzenia opisu metadanych w formacie Dublin Core Metadata Element Set w Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej* [on-line]. Dostęp na dzień 13. 07.2012. Dostępny w World Wide Web <http://forum.dbc.wroc.pl>.
3. Wałek A., *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*, Warszawa 2009.
4. *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994* (Dz. U. Nr 24, poz. 83).
5. *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa* [on-line]. Dostęp 13.07.2012. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra>.
6. *Federacja Bibliotek Cyfrowych. Zestawienie Bibliotek* [on-line]. Dostęp na dzień 01.07.2012. Dostępny w World Wide Web <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-librs>.

Maria Bosacka

Biblioteka Instytutu Pedagogiki UWr.

Izabela Indeka

Biblioteka Instytutu Psychologii UWr.

**Tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach
Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego
na przykładzie bibliotek cyfrowych
w Instytutach Pedagogiki i Psychologii UWr.**

***Abstrakt:** Nie tylko duże biblioteki tworzą własne kolekcje cyfrowe, także mniejsze nie chcą pozostawać w tyle i wprowadzają nowoczesne formy pracy. Przykładem jest tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach BCUWr. zapoczątkowane przez Prawniczą i Ekonomiczną Bibliotekę Cyfrową, utworzoną przez Bibliotekę Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii, która okazała się ogromnym sukcesem. W ślad za nią poszły inne biblioteki specjalistyczne: Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych oraz Biblioteki Instytutów Pedagogiki i Psychologii. Tematem tego referatu są dwie kolekcje cyfrowe: Pedagogiczna i Psychologiczna. Ich tworzeniu przyświecały te same cele, co na Wydziale PAdiE. Chodziło o zapewnienie szerokiego dostępu do literatury specjalistycznej, której dotąd nie było w BCUWr., zarówno historycznej, jak i współczesnej. Specjalistyczna kolekcja cyfrowa to także sposób na zmniejszenie kosztów publikacji prac naukowych powstających w Instytutach oraz promocja tych jednostek. Okazuje się jednak, że specyfika mniejszych kolekcji cyfrowych napotyka na dodatkowe problemy i stawia przed twórcami je bibliotekarzami konieczność znalezienia rozwiązań tych problemów, co jest tematem tego referatu. Ograniczone środki finansowe, problemy kadrowe, brak należytego zainteresowania ze strony środowiska naukowego to najważniejsze z nich. Determinacja bibliotekarzy w unowocześnianiu metod pracy i poszerzaniu zakresu usług bibliotecznych jest jednak ogromna, a możliwości skorzystania z doświadczeń innych daje nadzieję na sukces.*

Tworzenie bibliotek cyfrowych w dzisiejszych czasach wydaje się czymś oczywistym. Jest to konsekwencja lawinowego rozwoju nowych technologii komputerowych i telekomunikacyjnych, które stają się wszechobecne we wszystkich dziedzinach życia. Technologie te szybko znalazły zastosowanie w bibliotekarstwie. Pojawiło się swego rodzaju sprzężenie zwrotne: nowe technologie zmieniają procesy biblioteczne, a biblioteki stale poszukują nowszych i lepszych rozwiązań. Przodują w nich biblioteki amerykańskie, gdzie w ciągu ostatniej dekady opracowano standardy oceny jakości bibliotek cyfrowych, które mogą być niezwykle pomocne także w innych krajach. Przewodnik tworzenia kolekcji cyfrowych, opracowany i uzupełniany przez amerykańską NISO (National Information Standards

Organization), jest bardzo cennym źródłem informacji i wskazówek w tym zakresie¹. Cennym polskim źródłem jest publikacja Lidii Derfert-Wolf *Jak posługiwać się biblioteką cyfrową?*, w której autorka podała wskaźniki oceny bibliotek z punktu widzenia użytkownika².

W Polsce rozwój kolekcji cyfrowych nastąpił od 2001 r. za sprawą bibliotek uczelnianych. Obecnie działa w naszym kraju kilkadziesiąt bibliotek cyfrowych, z których zdecydowana większość tworzy Federację Bibliotek Cyfrowych – serwis prowadzony przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe³.

Nie tylko duże biblioteki tworzą własne kolekcje cyfrowe, także mniejsze nie chcą pozostawać w tyle i wprowadzają nowoczesne formy pracy. Przykładem jest tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach BCUWr. zapoczątkowane przez Prawniczą i Ekonomiczną Bibliotekę Cyfrową, utworzoną przez Bibliotekę Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii, która okazała się ogromnym sukcesem. W ślad za nią poszły inne biblioteki specjalistyczne: Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych oraz Biblioteki Instytutów Pedagogiki i Psychologii. Tematem tego referatu są dwie kolekcje cyfrowe: Pedagogiczna i Psychologiczna. Okazuje się, że tworzenie mniejszych kolekcji cyfrowych w ramach już istniejących bibliotek cyfrowych posiada własną specyfikę i, z jednej strony, pozwala na wykorzystanie sprawdzonych wcześniej rozwiązań, z drugiej, napotyka na szereg problemów, które nie pojawiają się w dużych instytucjach.

Inicjatywa utworzenia specjalistycznych kolekcji cyfrowych na Pedagogice i na Psychologii nie była odgórna - to bibliotekarze, a nie pracownicy Instytutów wystąpili z tym pomysłem. Na Psychologii inicjatywa ta zbiegła się z poszukiwaniem przez dyrekcję Instytutu sposobu obniżenia kosztów publikacji. Trzeba wspomnieć, że obie biblioteki od lat jako pierwsze z bibliotek instytutowych wprowadzają nowoczesne rozwiązania (w latach pięćdziesiątych XX wieku rozpoczęto komputeryzację połączoną z retrokonwersją zbiorów, dzięki czemu w Bibliotece Instytutu Psychologii 80% księgozbioru posiada rekordy w katalogu OPAC, a w Bibliotece Instytutu Pedagogiki 99%). Obie biblioteki, jako jedne z pierwszych, uruchomiły również moduły udostępniania zbiorów w systemie Virtua (Pedagogika w 2006, a Psychologia w 2007 roku). Nic więc dziwnego, że to właśnie tutaj zainteresowano się możliwościami, jakie daje posiadanie kolekcji cyfrowej. Jednak już na

---

¹ *A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections* (3rd edition 2007) <http://www.niso.org/publications/rp/framework3.pdf> (dostęp 14.07.2012)

² L. Derfert-Wolf, *Jak posługiwać się biblioteką cyfrową?*, [w:] H. Hollender (red.), *Cyfrowy świat dokumentu. Wydawnictwa, biblioteki, muzea, archiwa*. Warszawa 2011, s. 192

³ A. Janiszewska-Szakiel, *Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce*, [w:] J. Aksman, J. Pułka (red.), *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*. Kraków 2012, s. 129

etapie planowania, zdawano sobie sprawę z wielu ograniczeń, przede wszystkim z tego, że przedsięwzięcie musi odbyć się bezkosztowo, czego do końca nie udało się zrealizować. Dlatego przy określaniu profilu gromadzenia w obu kolekcjach cyfrowych podjęto decyzje o umieszczeniu w nich głównie współczesnych materiałów naukowych i dydaktycznych z dziedziny psychologii i pedagogiki – książek, czasopism, materiałów z konferencji, czasopism, artykułów z czasopism prezentujących dorobek naukowy Instytutów Psychologii i Pedagogiki, powstających w formie cyfrowej (tzw. *born digital*). W tym sensie obie kolekcje mają więcej cech repozytorium niż biblioteki cyfrowej. W planach nie zrezygnowano całkowicie z digitalizacji zbiorów starszych, jednak wobec licznych ograniczeń, jedynie odłożono ten proces w czasie. Powstanie obu kolekcji cyfrowych poprzedziły wizyty w Pracowni Reprografii i Digitalizacji BU oraz w Bibliotece Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UW, gdzie zapoznano się z organizacją prac przy tworzeniu bibliotek cyfrowych i uzyskano wiele bardzo cennych wskazówek. Do podpisania porozumienia między dyrekcjami Instytutu Pedagogiki i Biblioteki Uniwersyteckiej w sprawie utworzenia Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej doszło w 2010 roku, a Psychologii i Biblioteki Uniwersyteckiej w sprawie utworzenia Psychologicznej Biblioteki Cyfrowej w 2011 roku. W ramach porozumień Biblioteka Uniwersytecka zapewnia wszystkie warunki techniczne: posiadanie na serwerze w ramach BC UW, udostępnienie oprogramowania d'Libra, szkolenie pracowników. Instytuty zobowiązują się do promowania idei biblioteki cyfrowej w środowisku naukowym i poza nim. Kolejnym etapem tworzenia specjalistycznych kolekcji cyfrowych było szkolenie pracowników. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu pracowników z Biblioteki na Piasku, szczególnie Tomasza Kaloty, mgr Iwony Domowicz oraz dr Edyty Kotyńskiej szkolenia przebiegły bardzo sprawnie, jedynym problemem okazał się brak materiału szkoleniowego, spowodowany niewielkim zainteresowaniem pracowników naukowych sprawą umieszczenia w BC swoich publikacji. Pedagogiczną Bibliotekę Cyfrową zainaugurowały artykuł dr Jolanty Szablickiej-Żak *Nauczyciel, żołnierz, polityk...., różne oblicza Jana Zamorskiego* oraz książka pod redakcją dr Edyty Zierkiewicz i Aliny Łysak *Kobiety i mężczyźni (z) kolorowych czasopism*. W tym drugim wypadku konieczna była również zgoda wydawcy wersji drukowanej, Oficyny Wydawniczej ATUT, z którą nie było problemów (w wydanej książce pojawiło się wiele błędów z powodu niewłaściwej korekty w wydawnictwie i redaktorki naukowe zmuszone były same dokonać poprawek, dzięki czemu w bibliotece cyfrowej umieszczone zostały teksty poprawione). Nie udało się jednak uzyskanie zgody innego wydawcy, Adama Marszałka, na udostępnienie wersji cyfrowej książki dr Katarzyny Kokot *Determinanty samodzielności osób niepełnosprawnych ruchowo w latach*

1945-2001 w Polsce na przykładzie Dolnego Śląska. Swoją negatywną decyzję wydawca uzasadnił niesprzedanym w całości nakładem książki. Niestety nie jest to postawa odosobniona, pomimo coraz częściej stosowanego rozwiązania dla niskonakładowych publikacji naukowych w postaci równoległego wydania książki i jej elektronicznego odpowiednika w sieci⁴. Taką właśnie drogę wybrała dyrekcja Instytutu Psychologii dla czasopisma „Polish Journal of Applied Psychology” (Vol. 9, nr 1, 2011). We wrześniu 2011 r. numer ten ukazał się w wersji drukowanej, a w styczniu 2012 zainaugurował Psychologiczną Bibliotekę Cyfrową. Tuż po publikacji online dołączono linki dla pełnych tekstów poszczególnych artykułów do bazy CEJSH (Central European Journal of Social Sciences and Humanities), gdzie czasopismo jest dodatkowo indeksowane. W lutym 2012 r., po kolejnym szkoleniu wprowadzono pierwszy numer czasopisma „Przegląd Biblioterapeutyczny”, również wydany równolegle w wersji drukowanej.

Biblioteki obu Instytutów zabiegają o pozyskanie kolejnych pozycji do umieszczenia w swoich kolekcjach cyfrowych, co jest jednak utrudnione niewielkim zainteresowaniem środowiska naukowego. W Instytucie Pedagogiki nadal preferowane jest wydanie droższej książki w formie drukowanej, niż tańszej cyfrowej. Wynika to w dużej mierze z braku możliwości utworzenia własnego wydawnictwa, tak jak ma to miejsce w Bibliotece Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii, co wydaje się rozwiązaniem optymalnym. Niestety w małych bibliotekach, o niewielkiej liczbie etatów, nie sposób dokonać zmian organizacyjnych pozwalających na wyodrębnienie stanowiska redaktora. Bibliotekarze będący redaktorami cyfrowymi muszą wykonywać swoje stałe obowiązki, a od momentu przekazania bibliotekom specjalistycznym opracowania technicznego zbiorów i prowadzenia inwentarzy oraz opracowania alfabetycznego (całkowicie na Pedagogice, częściowo na Psychologii), obowiązków tych bardzo przybyło, ocenia się, że aż o 1/3. Wyjściem z sytuacji są odpowiednie umowy z wydawcami, tak jak w wypadku czasopisma „Przegląd Biblioterapeutyczny”. Innym rozwiązaniem, które jednak nie mieści się w formule bezkosztowej, jest korzystanie z usług wyspecjalizowanych firm zewnętrznych (tzw. *outsourcing*). Sposób ten może być wykorzystany również w wypadku decyzji o digitalizacji zbiorów (mimo wszystko jest tańszy, aniżeli zakup specjalistycznego sprzętu i oprogramowania, nie mówiąc o problemach lokalowych i kadrowych).

Z powyższych rozważań wynika, że pomimo zrozumienia przez bibliotekarzy konieczności zmian w zakresie świadczonych usług bibliotecznych i nowoczesnych form

---

⁴ J. Gajda, *Publikacja lokalna czy globalna? – wokół jednego przypadku*. <http://bc.pollub.pl/Content/326/local.pdf> (dostęp 14.07.2012)

pracy, działania w tym zakresie nie są w pełni możliwe. Pozostaje nadzieja, że pracownicy naukowcy dostrzegą korzyści płynące z umieszczania prac w wolnym dostępie, takie jak wzrost cytowalności, indeksowanie przez światowe wyszukiwarki, powszechność i szybkość dostępu do badań, możliwość tworzenia cyfrowego CV z dostępem do pełnych tekstów, możliwość zapoznania się ze statystykami wykorzystywania prac⁵. Oczekiwania użytkowników bibliotek, którzy w coraz większym zakresie korzystają ze źródeł elektronicznych, presja studentów, a także planowane uruchomienie repozytorium uniwersyteckiego prędzej czy później wpłynie na zmianę sytuacji. Bibliotekarze tworzący specjalistyczne kolekcje cyfrowe są przygotowani na nowe formy pracy, do prowadzenia usług w ramach nowego paradygmatu cyfrowego.

Bibliografia:

1. *A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections* (3rd edition 2007) <http://www.niso.org/publications/rp/framework3.pdf> (dostęp 14.07.2012).
2. Derfert-Wolff L., *Jak posługiwać się biblioteką cyfrową?*, [w:] Hollender H. (red.), *Cyfrowy świat dokumentu. Wydawnictwa, biblioteki, muzea, archiwa*. Warszawa, 2011.
3. Gajda J., *Publikacja lokalna czy globalna? – wokół jednego przypadku*. <http://bc.pollub.pl/dlibra/docmetadata?id=326&from=publication> (dostęp 14.07.2012).
4. Janiszewska-Szakiel A., *Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce*, [w:] Aksamian J., Pułka J. (red.), *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*. Kraków, 2012.
5. *Repozytorium AMUR*. http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=672&Itemid=94 (dostęp 14.07.2012).

---

⁵ Repozytorium AMUR http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=672&Itemid=94 (dostęp 14.07.2012)

Hanna Pacholska

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Zbiory regionalne w bibliotece cyfrowej na przykładzie Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej i Wejherowskiej Biblioteki Cyfrowej

Abstrakt: *W referacie omówiono rolę biblioteki cyfrowej jako źródła informacji i promocji regionu. Przedstawiono strukturę organizacyjną Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej i Wejherowskiej Biblioteki Cyfrowej oraz wpływ zbiorów regionalnych udostępnianych w Internecie na utrwalanie regionalnego dziedzictwa kulturowego i budowanie więzi mieszkańców z lokalną ojczyzną.*

Wzrost zainteresowania miejscem zamieszkania: dzielnicą, gminą, regionem tzw. „małą ojczyzną” nastąpił po 1989 r. Wpłynęły na to zmiany społeczno-polityczne (upadek PRL-u), tworzenie

samorządu lokalnego, powstawanie organizacji pozarządowych itp. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej zapanowała „moda” na promowanie wszelkich przejawów działalności regionalnej. W *Karcie regionalizmu polskiego*, uchwalonej na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Naukowych (Wrocław, 25.09.1994 r.), w punkcie 8 czytamy: „Treści regionalne powinny stanowić istotną część programów działalności instytucji i organizacji życia kulturalnego, a w szczególności muzeów, bibliotek i domów kultury”¹.

Do zadań powiatowej biblioteki publicznej, wynikających z *Ustawy o bibliotekach z 1997 r.*, należy: „gromadzenie, opracowanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, zwłaszcza dotyczących wiedzy o własnym regionie oraz dokumentujących jego dorobek kulturalny, naukowy i gospodarczy”². Zadania te dotyczą bibliotek tradycyjnych i cyfrowych. Biblioteka publiczna powinna funkcjonować jako „centrum oraz kopalnia wiedzy na temat społeczności lokalnych”³.

---

¹*Karta regionalizmu polskiego uchwalona 25 września 1994 roku na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu* [online] [data dostępu: 2012-06-18] dostępny w Internecie: <http://www.wtk.poznan.pl/www2/pw27-28/Karta_Regionalizmu.html>

²*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, rozdz. 5, art. 20. [online] [data dostępu: 2010-12-06], dostępny w Internecie: <<http://www.bn.org.pl/o-bn/ustawa-o-bibliotekach>>

³*Biblioteki publiczne w erze cyfrowej : poradnik*. - Warszawa, 2004, s. 46

Zbiory regionalne: książki, czasopisma, maszynopisy, rękopisy, dokumenty życia społecznego, zbiory ikonograficzne, kartograficzne, prace niepublikowane, informują o historii, tradycjach, życiu codziennym wczoraj i dziś, stanowią źródła do prac naukowców, historyków-amatorów, lokalnych patriotów. Szczególna wartość zbiorów regionalnych wpływała na budowanie więzi mieszkańców z lokalną ojczyzną, istotnej dla ludności napływowej na Ziemiach Odzyskanych, ale ważnej i dziś w Europie bez granic. Zainteresowanie regionaliami, dostępnymi często tylko na miejscu w bibliotece, spowodowało umieszczanie ich w bibliotekach cyfrowych. Zaletą bibliotek cyfrowych jest bezpłatny, powszechny dostęp do zbiorów (nieograniczony godzinami pracy instytucji, ani miejscem zamieszkania użytkownika). W bibliotece cyfrowej kopia dokumentu jest wielokrotnie udostępniana, oryginał, często cenny, chroniony. Przykładem regionalnej biblioteki cyfrowej są biblioteki kaszubskie – Bałtycka Biblioteka Cyfrowa (BBC) i Wejherowska Biblioteka Cyfrowa (WBC).

Kaszubi zamieszkujący Pomorze Gdańskie i Środkowe, poddawani byli przez wiele lat germanizacji. Do zachowania polskości przyczynili się uczeni, pisarze, działacze społeczni (Mrongowiusz, F. Ceynowa, H. Derdowski). Język kaszubski, jako jedyny w Polsce, ustawowo został uznany za język regionalny i można z języka kaszubskiego zdawać maturę. Kaszubi mają silne poczucie odrębności kulturowej i językowej, ale nie dążą do separatyzmu politycznego, co potwierdzają, wciąż aktualne, strofy poematu H. Derdowskiego „nie ma Kaszub bez Polonii, a bez Kaszub Pols'ci”.

Bałtycka Biblioteka Cyfrowa powstała w grudniu 2008 r., na mocy porozumienia między Miejską Biblioteką Publiczną im. M. Dąbrowskiej w Słupsku, Archiwum Państwowym w Koszalinie i Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku. Jej zadaniem było „scalenie na wspólnej platformie cyfrowej rozproszonych zbiorów regionalnych oraz prezentacja ich w Internecie”⁴ a także „budowa warsztatu badawczego opartego o narzędzia elektroniczne, udostępnienie on-line kulturowego dziedzictwa regionu, wspieranie działalności dydaktycznej i edukacyjnej oraz współpraca w tym zakresie z innymi bibliotekami i instytucjami”⁵. Uczestnikami BBC są instytucje: biblioteki, archiwa, muzea oraz osoby prywatne, a ich lista ciągle się wydłuża. Administratorem BBC jest MBP w

---

4 D. Sroka, *Bałtycka Biblioteka Cyfrowa – klaster dobrych praktyk* [online] [data dostępu: 2012-07-06], dostępny w Internecie: <<http://bibliotekacyfrowa.eu/Content/3169/BBC+klaster+dobrych+praktyk.pdf>>

5 D. Sroka, *Bałtycka Cyfrowa Biblioteka otwarta* [online] [data dostępu: 2012-04-24], dostępny w Internecie: <<http://www.najigoche.kaszuby.pl/artukul/artukul=420.baltycka-cyfrowa-biblioteka>>

Słupsku, środki na finansowanie BBC i szkolenia pracowników pochodzą z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Programu Wieloletniego Kultura+, samorządów miast Słupska i Gdańska oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego⁶.

Sukces BBC to praca i zaangażowanie Zespołu Koordynacyjnego BBC, Działu Promocji i Informacji Regionalnej oraz Społecznej Pracowni Digitalizacji (SPD). SPD powstała 26 XI 2009 r. Oprócz pracowników etatowych, skupia wokół siebie wolontariuszy: ludzi młodych (uczniów, studentów), pasjonatów historii i nowych technologii oraz uczestników Uniwersytetu III Wieku. Wolontariusze zdobywają nowe kwalifikacje (skanowanie, obróbka techniczna dokumentu), a w wypadku seniorów praca zapobiega wykluczeniu cyfrowemu i społecznemu. SPD prowadzi zajęcia edukacyjne: lekcje biblioteczne, pokazy sprzętu do digitalizacji, prezentacje nowoczesnych technologii ochrony zbiorów, przyczynia się do podnoszenia kwalifikacji związanych z tworzeniem bibliotek cyfrowych. MBP w Słupsku poprzez konferencje, seminaria, wystawy, praktyki studenckie, liczne publikacje propaguje wiedzę na temat bibliotek cyfrowych i wprowadza do środowiska lokalnego świadomość istnienia biblioteki cyfrowej⁷.

Aktywność BBC zaowocowała, nie tylko powstaniem dwóch prac licencyjnych na jej temat, ale zaktywizowała mieszkańców do przetrząśnięcia piwnic, strychów, zakamarków w poszukiwaniu tzw. „skarbu ukrytego” - pamiątek rodzinnych, albumów, kronik instytucji. Przykładem tego może być postawa Waldemara Malinowskiego ze Szczecina, który przekazał gazetkę ścienną pułku haubic ze Słupska „Haubica”, ocaloną w 1945 r. przed konfiskatą NKWD ze względu na treści patriotyczne⁸. Cennym źródłem do dziejów oświaty mogą być kroniki szkolne: kronika szkolna z Potęgowa prowadzona od 1945 r., kronika i pamiętniki bibliotekarza Romana Zuba z Objazdy (przekazane drogą e-mailową), kroniki bibliotek w Kobylnicy i w Kwakowie, także kroniki Koła Turystycznego Tramp i Piechur przy Szkole Podstawowej w Kwakowie. Prezentowane starodruki pochodzą z Muzeum Zamku Książąt Pomorskich w Darłowie np. *Das erst Buch der Cosmography oder Welt Beschreibung* Sebastiana Muenstera z 16 w., *Biblia w obrazkach* z 16 w., Muzeum Pomorza Środkowego udostępniło *Goldenes Buch der Stadt Stolp* z wpisem z 1910 r. cesarza Wilhelma II i jego małżonki Augusty, a Archiwum Państwowe w Koszalinie czasopismo mniejszości

---

⁶ *Baltycka Biblioteka Cyfrowa* [online] [data dostępu: 2012-07-02], dostępny w Internecie: <<http://www.bibliotekacyfrowa.eu>>

⁷ D. Sroka, *Baltycka Biblioteka Cyfrowa – klaster dobrych praktyk ...*, dostępny w Internecie

⁸ M. Baranowski, *Strona Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej warta 30 tysięcy piw* [online] [data dostępu: 2012-04-24], dostępny w Internecie: <<http://www.gp.24.pl/apps/pbcs.d11/article?AID=/20120405/SLUPSK...>>

narodowej w III Rzeszy pt. „Młody Polak w Niemczech”, najwięcej odsłon ma „Kreisblatt des Stopler Kreises” (biuletyn informacyjny z początku 20 w.), a książki kaszubskiego pisarza Mariana Majkowskiego czytane są za oceanem w USA i Kanadzie⁹. Wśród cassubianów na uwagę zasługują zbiory ikonograficzne, często z prywatnych albumów, to obraz życia minionego zatrzymanego w kadrze.

Zróżnicowanie zbiorów gromadzonych przez instytucje uczestniczące w BBC, oraz dobór materiałów do prezentacji, aby jak najlepiej przybliżyć historię i tradycję regionu, doprowadziło do powstania bazy informacji regionalnej „z rozproszonych zbiorów Pomorza w ich dawnej i współczesnej różnorodności”¹⁰.

BBC, nazywana „miejską perełką, lub „hitem eksportowym”, została w 2009 r. finalistą Samorządowego Lidera Zarządzania (Usługi Społeczne – Kultura), jako jeden z najlepszych produktów promocji miasta i regionu oparty na usługach informatycznych¹¹.

Wejherowska Biblioteka Cyfrowa powstała w wyniku pracy pojedynczej instytucji – Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wejherowie im. Aleksandra Majkowskiego. Otwarcie jej nastąpiło 20.03.2007 r. Działa tak jak BBC na bazie oprogramowania dLibra. Zadaniem WBC było „zbudowanie otwartej kolekcji cyfrowej powiatu wejherowskiego”¹², która obejmować będzie „wejherowskie zbiory literatury regionalnej, prasy regionalnej oraz dokumenty życia społecznego”, wystawy plastyczne oraz podręczniki dla studentów¹³. W powołanej do realizacji tego planu pracowni digitalizacji, oprócz koordynatora, koordynatora-informatyka i redaktora, pomagają stażyści z Powiatowego Urzędu Pracy i praktykanci z Technikum Elektrycznego.

Obecnie w ramach projektu WBC prezentuje:

- Prace Naukowe Mieszkańców Powiatu Wejherowskiego – prace magisterskie i doktorskie napisane przez mieszkańców powiatu, rozpowszechniając wiedzę na temat regionu i dorobku naukowego absolwentów uczelni wyższych,
- Cyfrowe Kaszuby – projekt finansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego miał na celu utrwalenie najwybitniejszych dzieł literatury kaszubskiej,

---

9 D. Sroka, *Region w sieci* [online] [data dostępu: 2012-04-24], dostępny w Internecie: <<http://www.najigoche.kaszuby.pl/artukul/artikul=780.region-w-sieci/>>

10 D. Sroka, *Baltycka Biblioteka Cyfrowa – informacja regionalna w Sieci*, w: Książka elektroniczna. Przyszłość czy przeszłość, Słupsk 2011, s. 38.

11 D. Sroka, *Baltycka Biblioteka Cyfrowa – klaster dobrych praktyk*, w: Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, pod red. Mai Wojciechowskiej, Gdańsk, 2011, s. 155.

12 *Wejherowska Biblioteka Cyfrowa już działa* [online] [data dostępu: 2012-03-13], dostępny w Internecie: <http://www.biblioteka.wejherowo.pl/index.php?>

13 *Ibidem*.

uczestniczyły w nim, oprócz PiMBP, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie i Rada Chórów Kaszubskich¹⁴.

W czasach germanizacji, kiedy zabraniano mówić po kaszubsku, język ten Niemcy porównywali do „gęgania gęsi”, powstało twierdzenie „Pomerania non cantat”¹⁵. W związku z powyższym na szczególną uwagę zasługuje projekt: Cyfrowa Nutka Pomorza. Digitalizacja najwybitniejszych dzieł muzycznych i piśmiennictwa muzycznego Kaszub ma służyć ich ochronie i upowszechnianiu. W projekcie uczestniczyły między innymi Państwowa Szkoła Muzyczna w Wejherowie, chóry, Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.¹⁶

Działania podejmowane przez MiPBP w Wejherowie mające na celu zachowanie i promowanie kaszubskiego dziedzictwa kulturowego zostały nagrodzone w 2009 r. *Skrą Ormuzdową*. Zmotywowało to MiPBP do dalszej pracy. Obecnie realizowany jest projekt Kaszubska e-kapsuła pamięci, którego celem jest „zwiększenie szans na zachowanie autentycznych wartości kultury kaszubskiej, popularyzacja kultury kaszubskiej na całym świecie, [...], zachowanie w „elektronicznej kapsule pamięci” dziedzictwa kulturowego Kaszub”¹⁷. W ramach projektu zostaną przeprowadzone rozmowy z 10 przedstawicielami kultury kaszubskiej i umieszczone na stronie internetowej MiPBP pod nazwą Mistrzowie Gryfa.

Pomimo że świat skurczył się do „globalnej wioski”, w wielu środowiskach zauważa się „powrót do korzeni”. Biblioteki, organizując regionalne biblioteki cyfrowe, aktywizują lokalne środowiska do współpracy przy projektach, wpływają na budowanie więzi społecznych i poczucia lokalnej tożsamości, przyczyniają się również do cyfryzacji społeczeństwa. Biblioteki cyfrowe umieszczając swoje zbiory w Internecie najpełniej realizują słowa Joachima Lelewela „Biblioteka nie jest po to, by była w paki pozamykana, albo do ozdoby służąca. Jest po to by była powszechnie użytkowana”.

---

14 *Wejherowska Biblioteka Cyfrowa* [online] [data dostępu: 2012-03-15], dostępny w Internecie: <<http://www.biblioteka.wejherowo.pl/dlibra/dlibra>>

15 M. Wańkiewicz, *Walczący gryf*. - Warszawa, 1963, s. 48

16 *Wejherowska Biblioteka Cyfrowa ...*, dostępny w Internecie

17 *Kaszubska E-kapsuła pamięci* [online] [data dostępu: 2012-05-23], dostępny w Internecie: <http://biblioteka.wejherowo.pl/ekapsula/index-1.html>

Bibliografia

1. Bałtycka Biblioteka Cyfrowa [online] [data dostępu: 2012-07-02], dostępny w Internecie: <<http://www.bibliotekacyfrowa.eu>>
2. Baranowski M., Strona Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej warta 30 tysięcy piw [online] [data dostępu: 2012-04-24], dostępny w Internecie: <http://www.gp.24.pl/apps/pbcs.d11/article?AID=/20120405/SLUPSK....>>
3. Biblioteki publiczne w erze cyfrowej : poradnik. - Warszawa, 2004
4. Karta regionalizmu polskiego uchwalona 25 września 1994 roku na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu [online] [data dostępu: 2012-06-18] dostępny w Internecie: http://www.wtk.poznan.pl/www2/pw27-28/Karta_Regionalizmu.html>
5. Kaszubska e-kapsuła pamięci [online] [data dostępu: 2012-05-22] dostępny w Internecie: <http://biblioteka.wejherowo.pl/ekapsula/index-1.html>
6. Sroka D., Bałtycka Biblioteka Cyfrowa – informacja regionalna w Sieci, w: Książka elektroniczna. Przyszłość czy przeszłość, Słupsk 2011, s. 38-47
7. D. Sroka, Bałtycka Biblioteka Cyfrowa – klaster dobrych praktyk [online] [data dostępu: 2012-07-06], dostępny w Internecie: <<http://bibliotekacyfrowa.eu/Content/3169/BBC+klaster+dobrych+praktyk.pdf>>
8. D. Sroka, Bałtycka Cyfrowa Biblioteka otwarta [online] [data dostępu: 2012-04-24], dostępny w Internecie: <<http://www.najjgoche.kaszuby.pl/artku/artykul=420,baltycka-cyfrowa-biblioteka>>
9. D. Sroka, Bałtycka Biblioteka Cyfrowa – klaster dobrych praktyk, w: Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym, pod red. Mai Wojciechowskiej, Gdańsk, 2011, s. 151-159.
10. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, rozdz. 5, art. 20. [online] [data dostępu: 2010-12-06], dostępny w Internecie: <<http://www.bn.org.pl/o-bn/ustawa-o-bibliotekach>>.
11. Wańkiewicz M., Walczący gryf, Warszawa 1963.
12. Wejherowska Biblioteka Cyfrowa [online] [data dostępu: 2012-03-15], dostępny w Internecie: <<http://www.biblioteka.wejherowo.pl/dlibra/dlibra>>
12. Wejherowska Biblioteka Cyfrowa już działa [online] [data dostępu: 2012-03-13], dostępny w Internecie: <http://www.biblioteka.wejherowo.pl/index.php?>

Program Konferencji

- 9.00**   **Justyna Balcarczyk**
Digitalizacja utworu – zagadnienia wybrane
- 9.30**   **Marcin Skrabka**
Dzieła osierocone szansą dla bibliotek
- 10.00**   **Tomasz Kalota, Marcin Szala**
Biblioteka cyfrowa miejscem życia czy wegetacji dla cyfrowej publikacji?
- 10.30**   **Pytania do prelegentów, dyskusja**
- 11.00**   **Przerwa na kawę, poczęstunek**
- 11.45**   **Joanna Czyrek**
e-czytanie w Polsce – rozważania o zaletach i wadach e-książek
- 12.00**   **Edyta Kotyńska**
Metadane i paradane – różnice (zarys tematu)
- 12.15**   **Anna Walek**
Rola bibliotek naukowych w propagowaniu inicjatywy Open Access w Polsce
- 12.30**   **Emilia Klich, Karina Nabiałczyk**
Polskie biblioteki cyfrowe – projekt bazy bibliograficznej
- 12.45**   **Jędrzejewska Wiesława**
Zbiory cyfrowe w systemie bibliotecznym Aleph
- 13.00**   **Paulina Bartosik, Agnieszka Wójcik**
Funkcjonowanie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej i organizacja pracy Zespołu Biblioteki Cyfrowej Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej
- 13.15**   **Maria Bosacka, Izabela Indeka**
Tworzenie specjalistycznych kolekcji cyfrowych w ramach Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego na przykładzie bibliotek cyfrowych w Instytutach Pedagogiki i Psychologii UWr
- 13.30**   **Hanna Pacholska**
Zbiory regionalne w bibliotece cyfrowej na przykładzie Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej i Wejherowskiej Biblioteki Cyfrowej
- 13.45**   **Pytania do prelegentów, dyskusja**

ISBN 978-83-61970-16-3